

Monimuotoisuuden turvaaminen kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä ja valtion retkeilyalueilla

Työryhmän muistio
21.12.2006

YMPÄRISTÖMINISTERIÖLLE

Valtioneuvosto päätti 23.10.2002 ympäristöministeriön esityksestä, että Kansallista metsäohjelmaa 2010 täydennetään toimintaohjelmalla Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi (jäljempänä METSO- ohjelma). Periaatepäätöksen mukaan kuntien virkistys- ja ulkoilumetsät ja valtion retkeilyalueet tarjoavat mahdollisuuksia kehittää tukialueita nykyisille luonnonsuojelualueille ja näin parantaa suojelualueverkon toimivuutta. Tukemalla suunnittelua ja kehittämällä toimenpiteitä, joiden avulla voidaan sovittaa yhteen virkistyskäyttö, monimuotoisuuden turvaamistavoitteet ja metsätalous saadaan tämä potentiaali parhaiten käyttöön.

Valtioneuvosto edellytti periaatepäätöksessään, että ympäristöministeriö yhdessä maa- ja metsätalousministeriön, Suomen Kuntaliiton ja Metsähallituksen kanssa edistää monimuotoisuuden turvaamista kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä sekä valtion retkeilyalueilla kehittämällä alueiden suunnittelua vuosina 2004 - 2006 siten, että virkistyskäytön, monimuotoisuuden turvaamisen ja metsätalouden tavoitteet voidaan sovittaa yhteen.

Valtioneuvosto totesi lisäksi, että ympäristöministeriön rahoitustarve luonnon monimuotoisuuden turvaamisen kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä sekä valtion retkeilyalueilla vuosina 2004 - 2007 on yhteensä 0,5 milj. €. Valtion vuosien 2004 – 2006 talousarvioihin ei kuitenkaan sisältynyt em. tarkoitusta varten erillistä määrärahaa.

Ympäristöministeriö asetti 15.4.2005 työryhmän kehittämään toimenpiteitä, joiden avulla voidaan sovittaa yhteen luonnon virkistyskäyttö, metsien monimuotoisuuden turvaamistavoitteet ja metsätalous kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä sekä valtion retkeilyalueilla. Työryhmän tehtävänä oli lisäksi selvittää, miten kuntien virkistys- ja ulkoilumetsät sekä valtion retkeilyalueet voivat toimia tukialueina nykyisille suojelualueille ja näin parantaa suojelualueverkoston toimivuutta. Työryhmä katsoi työnsä aikana myös seudullisten virkistysalueiden ja kansallisten kaupunkipuistojen kuuluvan toimeksiantonsa piiriin.

Työryhmän puheenjohtajaksi määrättiin ylitarkastaja Jukka-Pekka Flander ympäristöministeriöstä ja jäseneksi kutsuttiin ylitarkastaja Marjukka Mähönen (varapuheenjohtaja) (varajäsenenään ylitarkastaja Ville Schildt, tilalle ylitarkastaja Mikko Peltonen 27.3.2006 alkaen) maa- ja metsätalousministeriöstä, luonnonsuojeluvälvojen Pekka Salminen (projektipäällikkö Mikko Kuusinen) ympäristöministeriöstä, ympäristötalouden asiantuntija Tommi Tenhola (järjestelmäasiantuntija Raisa Sell) Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiosta, ympäristöpäällikkö Maija Hakanen (ympäristöasiantuntija Vesa Valpasvuo) Suomen Kuntaliitosta, metsänhoitopäällikkö Pauli Wallenius (ympäristöpäällikkö Merja Väisänen) Metsähallituksesta, ylitarkastaja Jani Seppälä (tarkastaja Kirsi Hellas) Uudenmaan ympäristökeskuksesta, varametsäjohtaja Timo Nyrhinen Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK r.y:stä, luonnonhoitopäällikkö Seija Tiitinen-Salmela Keski-Suomen metsäkeskuksesta, metsäsuunnittelija Tiina Saukkonen (metsäsuunnittelija Tauno Immonen) Helsingin kaupungilta, metsäsuunnittelija Anne Tuominen (ympäristösihteeri Lasse Kosonen) Tampereen kaupungilta, metsätalousinsinööri Reijo Hynninen (suunnitteluarkkitehti Ritva-Maija Kuuskoski) Heinolan kaupungilta, kaavoitusarkkitehti Mervi Tammi (viheraluepäällikkö Kustaa Elsälä, ympäristötoimenjohtaja Juhani Korpinen) Rauman kaupungilta, suunnittelija Rea Nyström (asiamies Henrik Wickström) Uudenmaan virkistysalueyhdistyksestä, metsäpäällikkö Harri Karjalainen (pääsihteeri Timo Tanninen) Suomen WWF:stä, metsäasiantuntija Keijo Savola (metsäasiantuntija Sini Harkki, tilalle metsäasiantuntija Harri Hölttä 12.5.2006 alkaen) Suomen Luonnonsuojeluliitosta ja järjestösihteeri Matti Hirvonen (markkinointipäällikkö Johanna Zingelmann, toiminnanjohtaja Tuomo Jantunen) Suomen Latu ry:stä.

Työryhmän pysyviksi asiantuntijoiksi kutsuttiin professori Jari Niemelä Helsingin Yliopistosta ja varttunut tutkija Irja Löfström Metsäntutkimuslaitoksesta. Työryhmän sihteereiksi kutsuttiin ympäristötalouden asiantuntija Tommi Tenhola Metsätalouden kehittämiskeskus Tapiosta ja metsäpäällikkö Harri Karjalainen Suomen WWF:stä. Työryhmä otti nimekseen KuntaMETSO- työryhmä.

Työryhmä kokoontui 16 kertaa. Työryhmän jäsenistä kokouksissa ovat alustaneet seuraavat henkilöt: Kustaa Elsälä, Jukka-Pekka Flander, Matti Hirvonen, Reijo Hynninen, Ritva-Maija Kuuskoski, Irja

Löfström, Marjukka Mähönen, Jari Niemelä, Pekka Salminen, Tiina Saukkonen, Keijo Savola ja Anne Tuominen. Lisäksi työryhmä on kuullut asiantuntijoina seuraavia henkilöitä: paikkatietoasiantuntija Niklas Björkqvist Metsähallituksesta, ympäristöasiantuntija Petri Heinonen Metsähallituksesta, tutkija Nella Mikkola Metsäntutkimuslaitoksesta ja vanhempi tutkija Kimmo Syrjänen Suomen ympäristökeskuksesta.

Lisäksi ajankohtaista tietoa ja kehittämissuhteita kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien monimuotoisuuden turvaamisesta saatiin maamme kaikille kunnille syksyllä 2005 Metsäntutkimuslaitoksen (Irja Löfström ja Nella Mikkola) ja Metsätalouden kehittämiskeskus Tapion (Tommi Tenhola) yhdessä tekemällä kyselyllä.

Työryhmä tutustui Heinolan kansalliseen kaupunkipuistoon ja Teijon retkeilyalueeseen.

Helsingissä 12.12.2006

Jukka-Pekka Flander	Marjukka Mähönen
Maija Hakanen	Matti Hirvonen
Reijo Hynninen	Timo Nyrhinen
Rea Nyström	Pekka Salminen
Keijo Savola	Tiina Saukkonen
Jani Seppälä	Mervi Tammi
Seija Tiitinen-Salmela	Anne Tuominen
Pauli Wallenius	
Harri Karjalainen	Tommi Tenhola

SISÄLLYS

YMPÄRISTÖMINISTERIÖLLE	2
YHTEENVETO	5
1. KUNTIEN VIRKISTYS- JA ULKOILUMETSÄT	6
1.1 Selvitys monimuotoisuuden ja virkistyskäytön yhteensovittamisesta METSO- alueen kuntametsissä	6
1.1.1 Tausta	6
1.1.2 Kunnat metsänomistajina	7
1.1.3 Kuntien tavoitteet ulkoilu- ja virkistymetsissä	7
1.1.4 Luontoarvojen ja arvokkaiden elinympäristöjen kartoitus	7
1.1.5 Strategiset viheralueohjelmat ja vuorovaikutteinen metsäsuunnittelu	8
1.1.6 Virkistys- ja ulkoilumetsien hoito	9
1.1.7 Keinoja kuntametsien monimuotoisuuden turvaamiseksi	9
1.2 Kansalliset kaupunkipuistot	10
1.3 Seudulliset virkistysalueet	11
2. VALTION RETKEILYALUEET	13
2.1 Yleistä	13
2.2 METSO- alueella sijaitsevien valtion retkeilyalueiden kuvaus	14
2.3 Monimuotoisuuden turvaamisen nykyiset keinot	14
3. TYÖRYHMÄN TOIMENPIDE-EHDOTUKSET	15
3.1 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsiä koskevat toimenpide-ehdotukset	15
3.1.1 Olemassa olevan suojelualueverkoston tukeminen	15
3.1.2 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien hankinta sekä kansalliset kaupunkipuistot	16
3.1.3 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien moniarvoisen suunnittelun opas	16
3.1.4 Ulkoilijoiden turvallisuuden ja luonnon monimuotoisuuden yhteensovittaminen	17
3.1.5 Kuntien luonnonhoidon suunnittelujärjestelmien kehittäminen	17
3.1.6 Tiedon hyödyntäminen kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien käytön suunnittelussa	17
3.1.7 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsät valtion talousarviossa	18
3.2 Valtion retkeilyalueita koskevat toimenpide-ehdotukset	18
3.2.1 Metsien monimuotoisuuden turvaamista koskevat ehdotukset	18
3.2.2 Virkistyskäyttöä koskevat ehdotukset	19
3.2.4 Valtion retkeilyalueet valtion talousarviossa	20
3.3 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsiä, kansallisia kaupunkipuistoja ja valtion retkeilyalueita koskevia tutkimustarpeita	20
3.4 Seuranta	22
3.5 Yhteenveto	22
LIITTEET	23

YHTEENVETO

Työryhmä esittää kuntien ja seudullisten virkistysalueyhdistysten virkistys- ja ulkoilumetsien ja valtion retkeilyalueiden metsien monimuotoisuuden turvaamisen edistämiseksi välineitä ja toimenpiteitä, joilla pyritään edistämään metsien monimuotoisuuden turvaamista siten, että se sovitetaan yhteen virkistyskäytön ja metsätalouden tavoitteisiin. Toimenpide-ehdotusten edellyttämä määrärahararve valtion talousarviossa on noin 30 miljoonaa euroa vuosina 2008 - 2015.

Toimenpide-ehdotukset kuntien virkistys- ja ulkoilumetsille ja seudullisille virkistysalueyhdistyksille koskevat olemassa olevan suojelualueverkoston tukemista, virkistys- ja ulkoilumetsien hankintaa sekä kansallisia kaupunkipuistoja. Lisäksi työryhmä ehdottaa, että laaditaan moniarvoista suunnittelua edistävä opas, sovitetaan yhteen ulkoilijoiden turvallisuutta ja luonnon monimuotoisuuden turvaamista, kehitetään luonnonhoidon suunnittelujärjestelmiä ja parannetaan tiedon hyödyntämistä suunnittelussa.

Valtion retkeilyalueita koskevien toimenpide-ehdotuksien mukaan Metsähallitus toteuttaa Ruunaan, Evon ja Teijon retkeilyalueilla luontoinventointeja, kehittää metsien kytkeytyneisyyttä, laatii vuorovaikutteisesti retkeilyalueille ennallistamis- ja luonnonhoitosuunnitelmat sekä kehittää metsätaloutta ja virkistyskäyttöä. Toimenpiteet toteutetaan retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien uusimisen yhteydessä vuosina 2008 - 2015.

Työryhmä ehdottaa lisäksi kuntien virkistys- ja ulkoilumetsiin, valtion retkeilyalueisiin ja kansallisiin kaupunkipuistoihin liittyviä tutkimusaiheita.

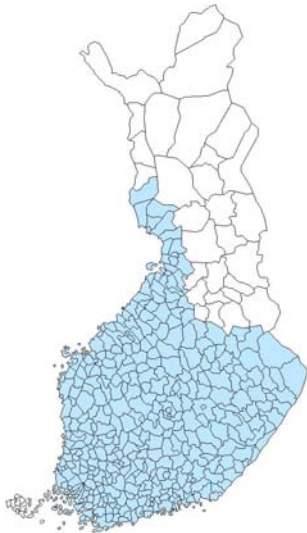
Muistioon liittyy työryhmän jäsenen Keijo Savolan (Suomen luonnonsuojeluliitto) eriävä mielipide.

1. KUNTIEN VIRKISTYS- JA ULKOILUMETSÄT

1.1 Selvitys monimuotoisuuden ja virkistyskäytön yhteensovittamisesta METSO- alueen kuntametsissä

1.1.1 Tausta

Suurin osa maamme 431 kunnasta omistaa metsää. Kuntien omistuksessa oleva metsäpinta-ala oli vuonna 2002 noin 425 000 hehtaaria eli 1,6 % maamme kaikesta metsätalousmaasta. METSO- alueeseen kuuluu 390 kuntaa.

Kuva 1. METSO -alueen kunnilla tarkoitetaan tässä Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lounais-Lapin kuntia, jotka työryhmä katsoi kuuluvan METSO- ohjelman piiriin. METSO:n raja-alue on valtioneuvoston periaatepäätöksessä määritetty läänin osien tarkkuudella. (©Genimap Oy, Lupa L4659/02)

KuntaMETSO- työryhmä lähetti syksyllä 2005 maamme kaikkiin kuntiin – Ahvenanmaan kuntia lukuun ottamatta – kyselyn, jossa selvitettiin kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien¹⁾ tarjoamat mahdollisuudet edistää metsien monimuotoisuutta ja eri käyttömuotojen yhteensovittamista. Tavoitteena oli saada tietoa myös virkistys- ja ulkoilumetsien suunnittelusta ja hoidosta, metsissä olevien arvokkaiden elinympäristöjen kartoituksista sekä eri käyttömuotojen painotuksista tulevaisuudessa. Kyselyllä selvitettiin myös virkistys- ja ulkoilumetsien käytön ja hoidon eroja kuntien omistuksessa oleviin talous- ja suojelumetsiin²⁾ verrattuna.

Kysely osoitettiin kuntien metsäasioista vastaavalle henkilölle, mutta toivomuksena oli, että vastaukset perustuisivat kunnan eri sektorien yhteiseen näkemykseen. Kyselyyn vastasi 37 % METSO -alueeseen kuuluvista kunnista eli yhteensä 144 kuntaa. Vastanneiden kuntien metsäpinta-ala kattoi yli puolet po. alueella sijaitsevien kuntien omistamasta metsäpinta-alasta.

1) Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsillä tarkoitetaan metsiä, joiden hoidossa otetaan erityisesti huomioon ulkoilu- ja virkistyskäyttö ja maisemanhoito, ja joissa puuntuotannolliset tavoitteet ovat usein toissijaisia. Virkistys- ja ulkoilumetsät voivat sijaita välittömästi asutuksen läheisyydessä, taajaman reuna-alueella tai taajaman ulkopuolella. Virkistys- ja ulkoilumetsän sijainti vaikuttaa metsän käytön ja hoidon luonteeseen. Kunnat voivat määrittellä metsiään virkistys- ja ulkoilumetsiksi muun muassa kaavoituksen, metsäsuunnittelun ja taajamametsien hoitoluokituksen yhteydessä.

2) Suojelumetsillä tarkoitetaan luonnonsuojelullailla, kunnan omilla päätöksillä suojeltuja metsiä tai luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi kaavoissa suojeltaviksi osoitettuja metsiä.

1.1.2 Kunnat metsänomistajina

Kuntakyselyyn vastanneista METSO- alueen kunnista lähes kaikki (99 %) omistavat metsää. Yli puolet kuntien metsäpinta-alasta on talousmetsää, runsas kolmannes virkistys- ja ulkoilumetsää ja viisi prosenttia suojelumetsää (taulukko 1). Kuntien omistamien ulkoilu- ja virkistysmetsien osuus maamme metsätalousmaasta on noin 0,6 %. Suojelumetsien osuus on lisääntynyt viime vuosina, sillä vuonna 2000 kuntien omistamasta metsäpinta-alasta 1,5 % oli suojelun piirissä. Neljäsosalla kunnista ei ole lainkaan virkistys- ja ulkoilumetsiksi luokiteltuja metsiä ja puolet kunnista ei omista suojelumetsää. Noin 40 prosentilla kunnista virkistys- ja ulkoilumetsien pinta-ala on alle 100 ha ja suojelumetsien pinta-ala alle 30 ha.

Taulukko 1. METSO- alueella sijaitsevien kuntien omistamien metsien jakautuminen eri käyttöluokkiin niiden pääkäyttömuodon perusteella.

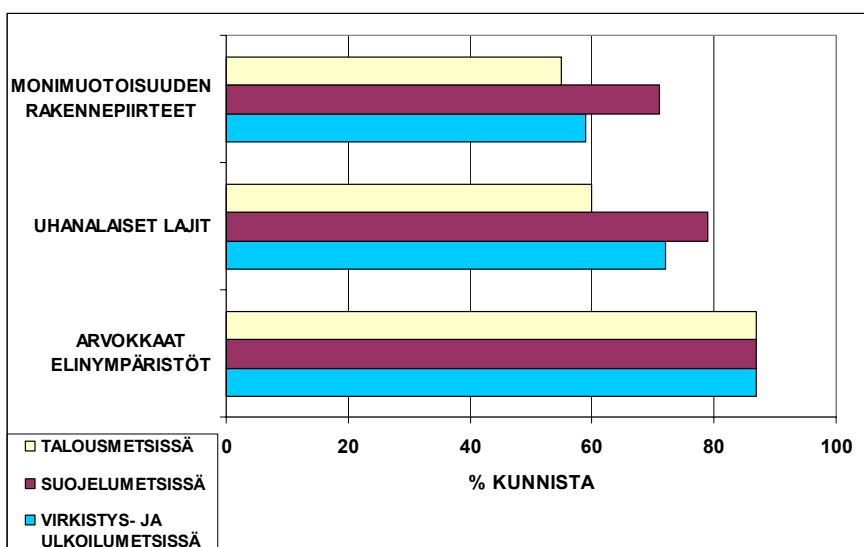
	yhteensä ha	yhteensä %	pienin (ha)	suurin (ha)	keskiarvo (ha)	kunnat (kpl)
Virkistys- ja ulkoilumetsiä	73 079	34	5	10 129	664	110
Suojelumetsiä	10 730	5	1	1 790	149	72
Talousmetsiä	110 998	51	15	7 100	902	123
Luokittelemattomat metsät	22 357	10				

1.1.3 Kuntien tavoitteet ulkoilu- ja virkistysmetsissä

Joka kolmas METSO- alueeseen kuuluvista kunnista pitää kyselyn mukaan tavoitteenaan lisätä ulkoilu- ja virkistysmetsien osuutta tulevina vuosina ja joka viides kunta ilmoitti pyrkivänsä lisäämään suojelumetsien osuutta. Virkistys- ja ulkoilumetsien sekä suojelumetsien osuutta aikovat lisätä asukasluvultaan keskimääräistä hieman suuremmat kunnat.

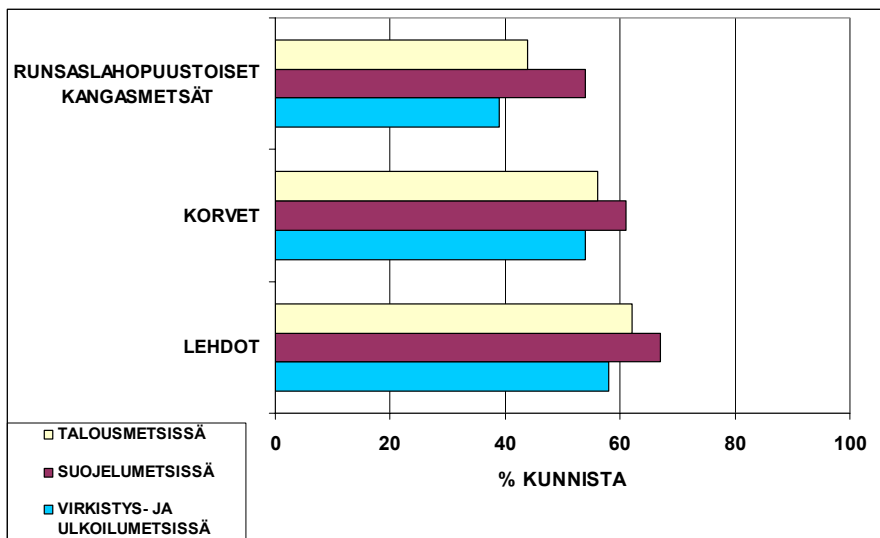
1.1.4 Luontoarvojen ja arvokkaiden elinympäristöjen kartoitus

Yli puolet kyselyyn vastanneista kunnista on kartoittanut ainakin osassa metsistään monimuotoisuuden rakennepiirteitä kuten lahopuita ja palanutta puuainesta, uhanalaisia lajeja sekä metsälaiissa (1093/1996; 10 §) lueteltuja erityisen tärkeitä elinympäristöjä (kuva 2).

Kuva 2. Kuntametsissä kartoitetut luontoarvot. Mukana ovat myös ne kunnat, jotka ovat kartoittaneet vain osan metsistään.

Sen sijaan METSO- ohjelmassa määriteltyjen luonnonsuojelubiologisten kriteerien mukaan kunnat eivät ole arvioineet kovin laajamittaisesti metsiään (kuva 3).

Kuva 3. Kuntametsissä kartoitetut, METSO- ohjelmassa määritetyt, luonnon monimuotoisuuden kannalta keskeiset elinympäristöt. Mukana ovat myös ne kunnat, jotka ovat kartoittaneet vain osan metsistään.

Yhteenvetona voidaan todeta, että kunnat ovat kartoittaneet verraten aktiivisesti talous-, virkistys- ja ulkoilu- sekä suojelumetsiään. Tämä selittyy osittain sillä, että alueiden kaavoituksessa tarvitaan näitä taustatietoja. Kyselyssä ei pystytty kuitenkaan selvittämään, millä tarkkuudella ja asiantuntemuksella kartoituksia on tehty, joten edellä esitetyt luvut ovat viitteellisiä. Monet kunnat painottivatkin vastauksissaan tarvitsevansa lisätietoa arvokkaiden luontokohteiden tunnistamiseksi.

1.1.5 Strategiset viheralueohjelmat ja vuorovaikutteinen metsäsuunnittelu

Valtaosalle (84 %) METSO- alueella sijaitsevien kuntien omistamia metsiä on tehty metsänhoitosuunnitelma. Suunnitelmien laajuus ja taso kuitenkin vaihtelevat. Joissakin kunnissa suunnitelma on laadittu vain talousmetsille. Joka toinen kunta on laatinut tai tilannut hoitosuunnitelman virkistys- ja ulkoilumetsilleen. Nämä hoitosuunnitelmat kattavat kuitenkin 90 % kuntien virkistys- ja ulkoilumetsistä. Virkistys- ja ulkoilumetsiä koskeva metsäsuunnitelma on lähinnä niillä kunnilla, joilla näitä metsiä on runsaasti. Suurimmalla osalla (63 %) kunnista nykyisen virkistys- ja ulkoilumetsien hoitosuunnitelman on laatinut kunnan ulkopuolinen taho, useimmiten metsäkeskus tai metsänhoitoyhdistys.

Vain noin joka toinen METSO- alueella sijaitsevista kunnista on jakanut metsäalueensa ensisijaisen käytön ja sijainnin perusteella erilaisiin metsänkäyttöluokkiin, kuten talous-, ulkoilu- tai suojelumetsiin. Runsas viidesosa kunnista on laatinut metsilleen strategiatason viheralueohjelman, jossa määritellään niiden suunnittelun ja hoidon periaatteet sekä kehittämisen painopisteet seuraavalle kymmenelle vuodelle. Strateginen suunnittelu on yleistymässä, sillä vuonna 2000 strategiatason suunnitelma oli vain kuudella prosentilla kunnista. Kyselyn perusteella strategiatason viheralueohjelmia on eniten virkistys- ja ulkoilumetsiä omistavilla kunnilla.

Kuntametsien vuorovaikutteinen suunnittelu on yleistynyt huomattavasti viime vuosina. Vuorovaikutteisella suunnittelulla tarkoitetaan paikallisten asukkaiden ja alueen käyttäjien ottamista mukaan metsäsuunnitelman laadintaan. Vuonna 2000 vain joka viides kunta suunnitteli metsäalueensa vuorovaikutteisesti. Nykyisin vuorovaikutteinen suunnittelu on jossakin muodossa käytössä 60 prosentilla METSO- alueella sijaitsevista kunnista. Vuorovaikutteisessa suunnittelussa käytetään erilaisia muotoja. Kyselyyn vastanneet kunnat ovat järjestäneet yleisötilaisuuksia, kutsuneet asukkaita ja sidosryhmiä suunnitteluryhmiin sekä kartoittaneet asukkaiden odotuksia ja toiveita kirjallisesti. Internetin käyttö vuorovaikutteisuuden välineenä on yleistynyt.

1.1.6 Virkistys- ja ulkoilumetsien hoito

Yli puolet (61 %) kunnista hoitaa virkistys- ja ulkoilumetsiään eri periaattein kuin talousmetsiään. Virkistys- ja ulkoilumetsiä hoidetaan pienipiirteisemmin kuin talousmetsiä ja niiden hoidossa korostuvat virkistyskäytön edellytysten ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen. Vaihtelevaa maisemakuvaa, helppokulkuisuutta ja turvallisuutta pidetään virkistyskäytön kannalta tärkeänä. Luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi suositetaan muun muassa monipuolista puulajikoostumusta, puuston eri-ikäisrakenteisuutta ja puuston normaalia pidempää kiertoaikaa. Puolet virkistys- ja ulkoilumetsiä omistavista kunnista ei ole asettanut taloudellisia tuottotavoitteita virkistys- ja ulkoilumetsilleen.

Vajaalla puolella (40 %) kunnista on käytössään suosituksia luonnon monimuotoisuuden huomioon ottamiseksi virkistys- ja ulkoilumetsissä. Virkistys- ja talouskäytön sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamistavoitteiden yhteensovittamisessa on ollut jonkin verran ristiriitoja niin virkistys- ja ulkoilumetsissä kuin suojelumetsissäkin. Käyttäjien odotukset metsän "siisteydestä" ja turvallisuudesta ovat kuntakyselyn perusteella luonnon monimuotoisuuden turvaamista rajoittavia tekijöitä.

Suurin osa (84 %) kunnista vastaa itse ainakin osittain virkistys- ja ulkoilumetsiensä käsittelystä. Joka toinen METSO- alueella sijaitseva kunta on tehnyt metsänhoitoyhdistyksen kanssa sopimuksen metsiensä hoidosta. Vain joka viidennellä kunnalla on oman metsäorganisaation palveluksessa metsäalan koulutuksen saanut henkilö.

1.1.7 Keinoja kuntametsien monimuotoisuuden turvaamiseksi

Kyselystä saatujen vastausten perusteella METSO- alueella sijaitsevat kunnat ovat kiinnostuneita panostamaan monimuotoisuuden turvaamiseen virkistys- ja ulkoilumetsissään. Kunnat ovat halukkaita saamaan virkistys- ja ulkoilumetsiensä suunnitteluun ja hoitoon uusia keinoja pystyäkseen ottamaan riittävästi huomioon metsien eri käyttömuodot (taulukko 2). Kuntametsiin kaivataan kyselyn perusteella yhtenäistä metsien käytön painotus- ja hoitoluokitusta ohjaamaan suunnittelua. Nykyistä tilannetta selkeyttää jo lähivuosina se, että vuodesta 2000 lähtien kuntien käytössä ollut viheralueiden hoitoluokitusta (Viherympäristöliitto ry) uudistetaan parhaillaan. (*muistion liitteenä taulukko hoitoluokista*).

Kyselyyn vastanneiden mukaan kunnan metsien hoidosta vastaava henkilöstö, kuntalaiset ja kunnan luottamushenkilöt tarvitsevat lisää tietoa erityisesti metsäluonnon monimuotoisuudesta ja sen turvaamiskeinoista. Kyselyssä nousivat esille tarvittavina toimenpiteinä kunnille tarjottavat taloudelliset kannusteet sekä koulutuksen ja tiedotuksen lisääminen niin luonnon monimuotoisuuden huomioon ottamiseksi metsäsuunnittelussa kuin metsänhoidossakin.

Valtaosa (noin 80 %) kunnista pitää kyselyn mukaan tärkeänä taloudellisten kannusteiden käyttöönottamista niin kuntien talousmetsien, ulkoilu- ja virkistysmetsien kuin suojelumetsienkin monimuotoisuuden turvaamiseksi. Kyseeseen voisivat tulla luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta aiheutuvan metsien pienenevän tuoton ja lisääntyvien metsien ympäristönhoidon aiheuttamien kustannusten korvaaminen.

Taulukko 2. Kuntien kyselyssä esittämiä keinoja monimuotoisuuden turvaamiseksi kuntametsissä.

Päätavoitteet	Osatavoitteet ja keinot
1. Kaavoituksen kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Yhtenäiset metsäalueet, • Ekologiset verkostot
2. Metsäsuunnittelun kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Vuorovaikutteinen suunnittelu eri toimijoiden kesken, • Talousmetsien ja ulkoilumetsien eriyttäminen, Yhtenäiset käytönpainotus- ja hoitoluokitukset kuntametsiin, • Hoidon ulkopuolelle jäävien alueiden rajaaminen suunnitelmiin ja maastoon, Arvokkaiden luontokohteiden kartoitus

3. Metsänhoidon kehittäminen	<ul style="list-style-type: none"> • Liiallisen hoidon ja ”siisteyden” välttäminen paikoissa, joissa virkistyskäyttäjän turvallisuus ei kärsi, • Lahopuiden jättäminen ja maapuiden säästäminen, • Ennallistaminen, • Jalopuiden, sekametsien ja lajistoltaan monimuotoisten metsien suosiminen, • Eri-ikäisrakenteisten metsien suosiminen, • Suojapöheikköjen jättäminen
4. Kulumiselle herkkien kohteiden suojele	<ul style="list-style-type: none"> • Liikkumisen rajoittaminen kulumiselle herkällä kohteilla ja reittien ulkopuolella
5. Ympäristöhoidon motivoiminen	<ul style="list-style-type: none"> • Taloudelliset kannusteet, • Ympäristön hoitokulut ja pienenevä tuotto, esim. kestävän metsätalouden rahoituslain mukaisen rahoituksen piiriin
6. Ammattitaidon lisääminen	<ul style="list-style-type: none"> • Lisää tietoa, ohjeita ja koulutusta arvokkaiden luontokohteiden tunnistamisesta ja virkistys- ja luontoarvoja ylläpitävistä hoitomenetelmistä, • Tutkimustiedon välitys toteuttajatasolle
7. Tiedottaminen ja koulutus	<ul style="list-style-type: none"> • Asukkaiden, metsänhoidosta vastaavien ja luottamushenkilöiden ympäristötiedon lisääminen
8. Kunnan sisäisen yhteistyön ja tiedonvaihdon parantaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Kaavoittajien ja muiden luontoasioissa toimivien kesken, • Paikkatiedon hyödyntäminen yhteiskäytössä

Kuntakyselystä saadut tulokset tukevat aiempia tutkimuksia, joiden mukaan metsien monimuotoisuuden ja virkistyskäytön yhteensovittamisen lähtökohtana on monitavoitteinen metsäsuunnittelu, johon liitetään laajojen aluekokonaisuuksien tarkastelu. Luonto-, virkistys- ja maisema-arvojen kartoituksista saadaan perustietoa metsäsuunnittelulle. Metsien rajaaminen niiden käytön painotusten perusteella ja painotusten pohjalta tehtävä hoitotoimenpiteiden eriyttäminen lieventävät eri käyttömuotojen välisiä ristiriitoja. Vuorovaikutteinen suunnittelu ja tiedon välitys ovat keskeisiä työvälineitä eri käyttömuotojen yhteensovittamiseksi.

1.2 Kansalliset kaupunkipuistot

Kansalliset kaupunkipuistot metsäluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen välineinä

Kansallisen kaupunkipuiston perustamisedellytykset määritellään Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) 68 §:ssä. Sen mukaan ”*Kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri- tai luonnonmaiseman kauneuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistysellisten tai muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa kansallinen kaupunkipuisto. Kansalliseen kaupunkipuistoon voidaan osoittaa alueita, jotka tämän lain mukaisessa kaavassa on osoitettu puistoksi, virkistys- tai suojelualueeksi, arvokkaaksi maisema-alueeksi tai muuhun kansallisen kaupunkipuiston tarkoituksen kannalta sopivaan käyttöön. Puistoon osoitetaan ensi sijassa valtion, kunnan tai muun julkisyhteisön omistuksessa olevia alueita. Muita alueita puistoon voidaan osoittaa omistajan suostumuksella.*”

Kansallinen kaupunkipuisto perustetaan ympäristöministeriön päätöksellä kaupungin hakemuksesta. Nykyisin maassamme on kolme kansallista kaupunkipuistoa, mutta useissa kaupungeissa selvitetään maankäyttöratkaisujen yhteydessä mahdollisuuksia perustaa kansallinen kaupunkipuisto. Ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto perustettiin vuonna 2001 Hämeenlinnaan. Seuraavana vuonna tehtiin päätökset

Heinolan ja Porin kansallisista kaupunkipuistoista. Perustetut kaupunkipuistot ovat keskimäärin 1 000 hehtaarin laajuisia alueita, joissa kulttuuri- ja luonnonperintö sekä erilaiset viheralueet muodostavat eheitä aluekokonaisuuksia.

Kaikissa perustetuissa kaupunkipuistoissa on kunnan maanomistus keskeinen. Niihin sisältyy myös valtion ja seurakuntien omistuksessa olevia metsäalueita, metsiköitä tai puustoisia osia, jotka ovat pääasiassa virkistys- ja ulkoilu- sekä matkailukäytössä. Kansallisiin kaupunkipuistoihin sisältyy Natura 2000-kohteita, vanhojen metsien- ja lehtojensuojeluohjelmien kohteita sekä muihin valtakunnallisiin suojeluohjelmiin kuuluvia alueita sekä luonnonsuojelulain mukaisia suojeltuja luontotyyppisiä (1096/1996; 29 §).

Kansallisilla kaupunkipuistoilla voidaan turvata metsäluonnon monimuotoisuutta. Ne ehkäisevät viherrakenteen ja laajojen luontoalueiden pirstoutumista lisääntyvän muun maankäytön puristuksissa ja täydentävät suojelualueverkostoa. Lisäksi ne muodostavat ekologisia käytäviä pienten suojelualueiden ja Natura 2000-kohteiden välille.

1.3 Seudulliset virkistysalueet

Kunnat ovat vuodesta 1988 lähtien perustaneet virkistysalueyhdistyksiä, joiden tehtävänä on hankkia ja ylläpitää seudullisia virkistysalueita maakunnissa. Ensimmäinen ja toiminnaltaan laajin, on Uudenmaan virkistysalueyhdistys. Nykyisin virkistysalueyhdistyksiä on seitsemän, joista osa on keskittynyt ulkoilureittien kehittämiseen. Yhdistyksiin kuuluvien yli 100 kunnan yhteenlaskettu asukasmäärä on noin 2,5 miljoonaa.

Virkistysalueyhdistykset omistavat yhteensä noin 1 800 hehtaaria maata. Siitä Uudenmaan virkistysalueyhdistyksellä on valtaosa eli 1 340 hehtaaria sekä lisäksi vuokrata 130 hehtaaria. Metsän osuus yhdistyksen käytössä olevasta kokonaispinta-alasta on noin 60 %. Valtaosa virkistysalueista on pieniä, muutaman hehtaarin suuruisia erityyppistä retkeilyä ja luonnossa virkistäytymistä palvelevia kohteita. Aluehankinnat täydentävät kuntien ja valtion omistamien, luontoretkeilyyn käytettävien alueiden verkostoa. Virkistyskäyttöön soveltuvien alueiden hankintaa jatketaan edelleen. Etenkin saaristossa jokamiesretkeilijät suosivat virkistysalueyhdistysten omistuksessa olevia alueita. Ohjaamalla kävijöitä yhdistysten omistamille alueille voidaan säästää saariston arvokkaita luontokohteita niissä liikkumiselta.

Valtio on osallistunut virkistyskäyttöön tarkoitettujen alueiden hankintaan rahoittamalla 30 % alueiden hankinnasta aiheutuneista kustannuksista. Loppuosan hankintakustannuksista ja alueiden hoidosta aiheutuvat kustannukset kunnat ovat rahoittaneet itse.

Alueiden hankinnoissa toteutetaan maakuntakaavojen virkistysaluevarauksia pyrkien luomaan kattavia retkeilyalueverkostoja, jotka palvelevat virkistyskäyttöä ja luontomatkailua niin manneralueilla kuin saaristossakin. Luonto on virkistysalueiden tärkein vetovoimatekijä, joten luonnon arvojen turvaamisella on ensisijainen merkitys alueita kehitettäessä.

Virkistysalueyhdistyksillä on sekä omia että vuokrattuja alueita. Vuokratuilla alueilla esimerkiksi alueen metsien hoidosta ja käytöstä sekä luonnonhoidosta päättää vuokranantaja. Voimavarat virkistysalueiden suunnitteluun vaihtelevat yhdistyksittäin, mutta yleisenä tavoitteena on, että luonnon arvot kartoitetaan ja metsätaloudessa pyritään luonnon arvoja turvaaviin menettelyihin alueiden virkistyskäytön edellytysten parantamisen rinnalla.

Virkistysalueyhdistykset ovat hankkineet alueita omistukseensa ensi sijassa virkistysarvojen perusteella. Yhdistykset ovat hankkineet alueita erityisesti uimiseen tai rantautumiseen sopivien hiekka- tai kalliorantojen, jokirantojen tai avoimien näköalakallioiden takia. Aluehankintoihin on liittynyt usein hoidon tarpeessa olevaa eri-ikäistä talousmetsää. Metsien käsittelyn tavoitteena on ollut vaihteleva, esteettisesti miellyttävä ja hyvinvoiva, luonnonarvoiltaan monimuotoinen metsä. Yhdistysten metsille ei ole asetettu taloudellisia tuottotavoitteita.

Virkistysalueilla harjoitettavasta metsänhoidosta vastaavat jäsenkunnat, metsänhoitoyhdistykset tai esimerkiksi virkistysalueiden metsänhoitoon erikoistuneet urakoitsijat. Virkistyskäytön lisäksi alueiden käytön suunnittelussa ja alueita hoidettaessa otetaan huomioon luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen liittyvät tarpeet. Virkistyskäytön kannalta syrjäisempiä osia metsistä voidaan jättää kehittymään ilman hoitotoita tai hakkuita. Virkistysalueen koosta ja sen luonteesta riippuen voidaan sen käyttöä ja hoitoa ohjata vyöhykkeittäin.

Virkistysalueyhdistysten hallinto-organisaatiot, alueiden hankintamenetelmät ja alueiden hoidon järjestäminen poikkeavat yhdistyksittäin toistaan huomattavastikin. Yleinen periaate kaikilla yhdistyksillä kuitenkin on suunnitelmallisesti toteutettu alueiden kehittäminen ja hoito luonnon virkistyskäyttöön soveltuvien alueiden laadun ylläpitämiseksi ja parantamiseksi.

Taulukko 3. Virkistysalueyhdistysten ja -säätöiden hankkimia alueita ja niiden luonnonsuojelumerkitys

virkistysalueyhdistys tai säätö	virkistysalueiden lukumäärä	virkistysalueiden pinta-ala, ha	luonnonsuojelumerkitys
Uudenmaan virkistysalueyhdistys	37	1340	kansallispuistojen ja muiden suojelualueiden läheisyys, sisältävät eri suojeluohjelmien kohteita
Hämeen virkistysalueyhdistys	10	190	rantaviivaa noin 19 kilometriä, kansallispuistojen ja muiden suojelualueiden läheisyys,
Etelä-Karjalan virkistysaluesäätö	9	185,1	sisältävät eri suojeluohjelmien kohteita, verkostoituvat pienten suojelualueiden kanssa
Päijänteen virkistysalueyhdistys	13	69	eteläisen Päijänteen saaristoa, kansallispuiston läheisyys
Saimaan virkistysalueyhdistys	2	31	suojelualueiden läheisyys
Pirkanmaan virkistysalueyhdistys	4	15,6	kansallispuiston ja suojelualueen läheisyys
Pohjoisen Keski-Suomen virkistysalueyhdistys			

2. VALTION RETKEILYALUEET

2.1 Yleistä

Valtion retkeilyalueiden tavoitteet ja strategiat perustuvat ensisijaisesti ulkoilulakiin (606/1973). Lain 16 §:n mukaan ”*Valtion maalle, jolla ulkoilun kannalta on huomattava yleinen merkitys, voidaan perustaa retkeilyalue. Tällaisella alueella on metsätalouden harjoittaminen, metsästys ja kalastus samoin kuin maa- ja vesialueiden muukin käyttö järjestettävä niin, että ulkoilutoiminnan tarpeet tulevat riittävästi otetuksi huomioon. Poronhoitoalueella on erityistä huomiota kiinnitettävä siihen, ettei porotalouden harjoittaminen oleellisesti vaikeudu.*”

Valtion retkeilyalueiden kokonaispinta-ala on noin 36 000 hehtaaria. Kaikki retkeilyalueet sisältyvät Natura 2000-verkostoon. Alueiden käyttöä säätelevät ulkoilu-, luonnonsuojelu-, metsä-, vesi-, maa-aines-, koskiensuojelu- sekä maankäyttö- ja rakennuslain säädökset.

Valtion retkeilyalueita on seitsemän, joista kolme - Ruunaa Lieksassa, Evo Lammilla ja Teijo Perniössä - sijaitsee METSO- alueella. Pohjois-Suomessa METSO- alueen ulkopuolella sijaitsevat Hossan, Kylmäluoman, Ison-Syötteen ja Oulujärven retkeilyalueet.

Ulkoilulain mukaiset retkeilyalueet on perustettu valtion maalle valtioneuvoston päätöksin. Alueiden hoidosta ja käytöstä vastaa Metsähallitus. Retkeilyalueet ovat Metsähallituksen metsätalouden tulosalueen hallinnassa ja taseessa. Metsätalouden tulosalue vastaa alueilla harjoitettavasta metsätaloudesta. Alueiden retkeilypalveluista sekä hoito- ja käyttösuunnitelman laatimisesta vastaa puolestaan luonnonsuojelun tulosalue.

Valtion retkeilyalueiden hoidon ja käytön suunnittelun periaatteet on hyväksytty Metsähallituksen johtoryhmässä 17.1.2001. Periaatteiden mukaan retkeilyalueille laadittavien hoito- ja käyttösuunnitelmien tarkoituksena on edistää alueen ulkoilu- ja virkistyskäyttöä sekä sovittaa yhteen alueen eri käyttömuodot, joista keskeisimpiä ovat virkistyskäyttö, matkailu, luonnonsuojelu ja metsätalous.

Retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat, jotka nekin Metsähallituksen johtoryhmä hyväksyy, laaditaan osallistavan suunnittelun periaatteita noudattaen. Hoito- ja käyttösuunnitelmiin sisältyvät retkeilyalueen yleiset hoidon ja käytön tavoitteet. Retkeilyalueille on määritetty erilaisia maankäytön vyöhykkeitä, joille on asetettu ulkoiluun, retkeilyyn, metsien suojeluun ja metsätalouteen liittyviä tavoitteita. Lisäksi suunnitelmiin on voitu sisällyttää kulttuuriarvojen säilyttämiselle, kalastukselle, metsästykselle, matkailulle, luontopastukselle, opetukselle ja tutkimukselle sekä erilaisille rakenteille asetettuja tavoitteita.

Metsähallituksen johtoryhmä on hyväksynyt Ruunaan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelman 28.6.2002 ja Evon sekä Teijon retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmat 13.4.2004. Hoito- ja käyttösuunnitelmien lisäksi Metsähallituksen alue-ekologisessa suunnittelussa ja alueen luonnonvarasuunnittelussa ohjataan retkeilyalueiden käyttöä. Valtion retkeilyalueet sisältyvät myös Metsähallituksen valtakunnallisen luontomatkailemisen painopistealueiden kehittämisohjelmaan.

Säännöllisin, 5-10 vuoden välein tarkistettaviin suunnitelmiin sisältyy myös retkeilyalueen virkistyskäyttöön liittyviä kehittämisohjelmia, jotka koskevat muun muassa palvelupisteitä, opastuspaikkoja, teitä ja reittejä, kalastusta, metsästystä sekä erilaisen luontomatkailemisen kehittämistä. Metsähallitus saa retkeilyalueiden kehittämisohjelmia alueilla tehdyistä kävijätutkimuksista. Vuonna 2005 Ruunaan retkeilyalueella kävi 117 000, Evon retkeilyalueella 50 000 ja Teijon retkeilyalueella 60 000 henkilöä. Vuonna 2005 valtion retkeilyalueilla kävi kaikkiaan noin 360 000 henkilöä. Alueita ei ole vielä inventoitu METSON luonnonsuojelubiologisten kriteerien mukaisesti.

2.2 METSO- alueella sijaitsevien valtion retkeilyalueiden kuvaus

Ruunaan retkeilyalueen kokonaispinta-ala on 3 095 hehtaaria, josta vettä on 599 hehtaaria. Maa-alasta on aarniosaa runsas viidennes ja loput, 1 929 hehtaaria, puisto-osaa. Puisto-osan maa-alasta erilaisia toiminnan ulkopuolelle jätettyjä alueita on noin kolmannes ja taloustoiminnan piirissä on noin kaksi kolmasosaa, 1 269 hehtaaria.

Ruunaan retkeilyalue muodostaa yhdessä Ruunaan luonnonsuojelun alueen ja Ruunaan järven kanssa Ruunaan Natura 2000-alueen, jonka pinta-ala on 12 027 hehtaaria. Vuonna 1987 perustettu Ruunaan retkeilyalue sisällytettiin viittä vuotta myöhemmin perustettuun Pohjois-Karjalan biosfäärialueeseen.

Evon retkeilyalueen kokonaispinta-ala on 4 682 hehtaaria, josta vettä on 186 hehtaaria. Metsähallituksen Länsi-Suomen luonnonsuojelun suunnitelman laatimisen yhteydessä alueelle perustettiin noin 1 300 hehtaarin suuruinen suojelumetsä. Retkeilyalue on osa Natura 2000-aluetta, jonka kokonaispinta-ala on noin 7 860 hehtaaria. Retkeilyalueeseen liittyy välittömästi Kotisen (232 hehtaaria) ja Sudenpesänkankaan (460 hehtaaria) suojelun alueet. Alue rajautuu lisäksi Evon oppilaitoksen opetusmetsiin (2 025 hehtaaria) ja Hämeenlinnan kaupungin omistamaan noin 1000 hehtaarin suuruiseen Taruksen retkeilyalueeseen sekä UPM-Kymmene Oyj:n ja muiden yksityisten omistamiin metsiin.

Evon retkeilyalue muodostaa eteläisen Suomen oloissa poikkeuksellisen laajan ja rakentamattoman metsäkokonaisuuden. Luontoarvoiltaan merkittävimmät kohteet ovat retkeilyalueen yhteydessä sijaitsevat lajistollisesti arvokkaat vanhojen metsien suojelun alueet sekä retkeilyalueen aarniosat. Natura-luontotyypit muodostavat yhdessä retkeilyalueeseen rajoittuvien suojelun alueiden, alueen suojelumetsän, alue-ekologisten luontokohteiden ja ekologisten yhteyksien kanssa Evon alueen ekologisen verkoston, jonka pinta-ala on 2 544 hehtaaria. Evon hoito- ja käyttösuunnitelman mukaan alueen suojelumetsissä on lajistoltaan Etelä-Suomen luonnonsuojelulliselta arvoltaan edustavimpiin kuuluvia vanhoja metsiä. Alueella on kymmenen Natura-luontotyyppiä, joista suurin osa lukeutuu boreaalisiin luonnonsuojelun metsiin ja puustoihin soihin. Evolla on poikkeuksellisen pitkä ja katkeamaton kulojatkumo. Siellä on maassamme pisimpään, noin 150 vuoden ajan, harjoitettu tieteellistä metsien hoitoa, jonka tuloksena alueen metsät ovat nykytilassaan.

Teijon retkeilyalueen kokonaispinta-ala 2 336 hehtaaria, josta vettä on 274 hehtaaria. Se on laaja metsä-, järvi- ja suoalue. Retkeilyalueen metsillä on aiemmasta käytöstä johtuen pääosin normaali talousmetsien rakenne. Retkeilyalueesta on suojelun alueita, alue-ekologisia toiminnan ulkopuolella olevia alueita, suojelumetsiä ja aarnialueita 1 697 hehtaaria eli lähes 70 % maapinta-alasta.

Retkeilyalueen ja siihen liittyvien suojelun alueiden (Punassuon soidensuojelun alue, Hamarijärven linnustonsuojelun alue, Sahajärven luonnonsuojelun alue ja kaksi lehtojensuojelun aluetta) muodostama aluekokonaisuus on kaikkiaan noin 3 335 hehtaarin suuruinen.

Tammivyöhykkeellä ei ole muita näin laajoja, monipuolisia ja yhtenäisiä Natura 2000-verkoston alueita. Vaikka yleisilme on karu, alueelta löytyy arvokkaita soita, lettoja, lähteitä, moreeneja ja lehtoja, joilla esiintyy useita uhanalaisia kasvi- ja eläinlajeja.

2.3 Monimuotoisuuden turvaamisen nykyiset keinot

Metsien monimuotoisuuden turvaamisen periaatteet ja tavoitteet määritetään kunkin retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Sen lisäksi Metsähallituksen alueiden luonnonsuojelun suunnitelmissa ja alue-ekologisessa suunnitelmassa varataan erityisiä alueita metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi.

Metsähallitus on vuodesta 1993 lähtien laatinut kolme Metsätalouden ympäristöopasta, viimeisimmän vuonna 2004. Ympäristöoppaassa annetaan perustiedot ja selkeät ohjeet talousmetsien hoidon käytäntöihin. Oppaan tarkoituksena on opastaa metsien monimuotoisuuden ja monikäytön, uhanalaisten eliöiden suojelun, maisemanhoidon, vesiensuojelun ja riistaelinympäristöjen huomioon ottamiseen metsätaloudessa.

Metsätalouden ympäristöoppaaseen sisältyy myös ulkoilijoiden näkökulman huomioon ottavia suosituksia valtion retkeilyalueilla harjoitettavan metsien käsittelyn periaatteista. Oppaan mukaan ulkoilijoiden suosima

metsän kuva edistää myös lajistollista monimuotoisuutta. Retkeilyalueilla tulee siten kiinnittää erityistä huomiota maisematekijöiden huomioon ottamiseen ja monimuotoisuuteen. Ympäristöoppaassa on esitelty monia yksityiskohtaisia mahdollisuuksia edistää metsien lajistollista monimuotoisuutta.

Valtion retkeilyalueiden metsien käsittely määritellään alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Siinä ovat retkeilyalueiden maisemalliset erityispiirteet korostetussa asemassa ja muutenkin retkeilyn ja ulkoilun tarpeet pyritään ottamaan keskeisesti huomioon.

Valtion retkeilyalueiden ekologistia arvoja selvitetään erillisillä luontoarvojen inventoinneilla. Näiden inventointien perusteella määritetään kokonaan taloustoiminnan ja retkeilyn ulkopuolelle jätettävät aarnialueet, talouskäytössä olevien alueiden luonto- ja lajiesiintymäkohteita sekä maisemallisesti tärkeät alueet. Natura 2000-verkoston kuuluvina alueina niissä on tehty myös Natura luontotyyppi-inventoinnit. Lisäksi hoito- ja käyttösuunnitelmien yhteydessä toteutetaan osallistavan suunnittelun menetelmää, joka tuottaa paikallisten asukkaiden ja muiden asiantuntijoiden tietoja retkeilyalueiden ekologisista erityispiirteistä.

Retkeilyalueiden ekologiset arvot ovat kunkin alueen ekologistia piirteitä edustavia kokonaisuuksia ja muodostavat yhdessä alueen suojelualueiden kanssa laajojakin kokonaisuuksia. Ekologistia erityispiirteitä ja arvokkaita kohteita rajataan toiminnan ulkopuolelle ja niiden kokonaisuutta kehitetään edelleen.

3. TYÖRYHMÄN TOIMENPIDE-EHDOTUKSET

Työryhmä esittää kuntien ja seudullisten virkistysalueyhdistysten virkistys- ja ulkoilumetsien ja valtion retkeilyalueilla sijaitsevien metsien monimuotoisuuden turvaamisen edistämiseksi yleisiä keinoja ja yksityiskohtaisia toimenpiteitä, joita ko. tahot voivat käyttää po. alueiden käytön suunnittelussa, niillä sijaitsevien metsien käsittelyssä ja rakenteiden ylläpidossa. Toimenpide-ehdotuksilla pyritään edistämään metsien monimuotoisuuden turvaamista siten, että se sovitetaan yhteen virkistys- ja ulkoilukäytön sekä metsätalouden tavoitteisiin.

3.1 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsiä koskevat toimenpide-ehdotukset

Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä tavoitteena on moniarvoisuus eli virkistys- ja ulkoilunäkökohtien lisäksi metsien ekologisen, sosiaalisten ja taloudellisten arvojen huomioon ottaminen. Työryhmän kuntiin teettämän kyselyn mukaan kunnilla on lisääntyvää kiinnostusta pitää yllä metsien monimuotoisuutta virkistys- ja ulkoilumetsissään. Metsien suunnittelua ja käyttöä voidaan työryhmän käsityksen mukaan kehittää edelleen eri käyttömuotojen yhteensovittamiseksi ja metsien monimuotoisuuden turvaamiseksi. Kuntia koskevat toimenpide-ehdotukset perustuvat vapaaehtoisuuteen, mikä on ollut METSO- ohjelman toteutuksen keskeinen periaate. Monimuotoisuuden turvaaminen kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä edellyttää taloudellisia kannusteita.

3.1.1 Olemassa olevan suojelualueverkoston tukeminen

Alueelliset ympäristökeskukset selvittävät yhteistyössä kuntien ja virkistysalueyhdistysten kanssa, onko kuntien ja niiden omistamien virkistysalueyhdistysten virkistys- ja ulkoilumetsissä sellaisia kohteita, jotka voivat tukea METSO:n luonnonsuojelubiologisten kriteerien mukaisesti olemassa olevaa suojelualueverkostoa metsien monimuotoisuuden turvaamisessa. METSO- ohjelman luonnonsuojelubiologiset kriteerit on esitetty liitteessä 2.

Tätä tarkoitusta varten varataan vuosittain valtion talousarvioon ympäristöministeriölle riittävät taloudelliset voimavarat. Niiden kuntien virkistys- ja ulkoilumetsiin sisältyvien metsien osalta, joiden selvityksen perusteella arvioidaan voivan tukea luonnonsuojelullisilta arvoiltaan nykyistä suojelualueverkostoa, selvitetään tapauskohtaisesti tarvittavat toimenpiteet. Kyseeseen voi tulla luonnonsuojelulain mukainen

suojelu hankkimalla kohde valtiolle ostamalla tai maata vaihtamalla tai suojelualueen perustaminen kunnan hakemuksesta. Kunta voi soveltaa METSO:sta saatuihin kokemuksiin perustuvia keinoja, käynnistää alueelle kansallisen kaupunkipuiston perustamistoimenpiteet tai suojella kohteen omalla päätöksellään tai muin kunnan valitsemin keinoin.

Vastuutaho: ympäristöministeriö

Muut toimijat: alueelliset ympäristökeskukset, metsäkeskukset, metsänhoitoyhdistykset, kunnat, seudulliset virkistysalueyhdistykset, Metsäntutkimuslaitos, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, WWF Suomi, Suomen luonnonsuojeluliitto

Rahoitustarve:

ympäristöministeriön momentti 35.20.22 (*Eräät luonnonsuojelun menot*): selvitykseen 2 miljoonaa euroa yhteensä vuosina 2008 - 2010

ympäristöministeriön momentti 35.20.63 (*Eräät luonnonsuojeluun liittyvät korvaukset*): yhteensä 5 miljoonaa euroa vuosina 2008 - 2015

ympäristöministeriön momentti 35.20.76 (*Luonnonsuojelualueiden hankkiminen*): yhteensä 10 miljoonaa euroa vuosina 2008 - 2015

3.1.2 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien hankinta sekä kansalliset kaupunkipuistot

Ympäristöministeriö lisää kuntien mahdollisuuksia parantaa niiden omistuksessa olevien virkistys- ja ulkoilumetsien sekä kansallisten kaupunkipuistojen kiinteistörakennetta siltä osin kun ne voivat tukea METSON luonnonsuojelubiologisten kriteerien mukaisesti olemassa olevaa suojelualueverkostoa metsien monimuotoisuuden turvaamisessa.

Ympäristöministeriön momentin 35.20.37 (*Avustukset kuntien kaavoitukseen ja maankäytön ohjaukseen*) perusteluita laajennetaan, ja määrärahaa lisätään koskemaan myös yksittäisten kuntien tai kuntayhtymien omistamien virkistys- ja ulkoilun alueiden sekä kansallisten kaupunkipuistojen perustamista ja laajentamista sekä niihin liittyvien hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimista ja toteuttamista. Tavoitteena on tukea kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien kehittämistä yhtenäisinä kokonaisuuksina. Valtion tuen osuuden tulisi olla 30 – 50 prosenttia alueen metsäluonnon monimuotoisuusarvoista ja niiden turvaamiskeinoista riippuen. Erityisen arvokkaan kohteen hankinnan tuki voisi olla 80 prosenttia.

Vastuutaho: ympäristöministeriö

Muut toimijat: kunnat, seudulliset virkistysalueyhdistykset, alueelliset ympäristökeskukset,

Rahoitustarve: ympäristöministeriön momentti 35.20.37 (*Avustukset kuntien kaavoitukseen ja maankäytön ohjaukseen*): yhteensä 8 miljoonaa euroa vuosina 2008 - 2015

3.1.3 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien moniarvoisen suunnittelun opas

Lisätään tietoa luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta kuntien ulkoilu- ja virkistysmetsissä laatimalla asiaa käsittelevä opasjulkaisu ja järjestämällä kunnille, kuntalaisille ja kuntien metsien hoidosta vastaaville tahoille siihen liittyvää koulutusta. Julkaisuun kootaan virkistys- ja ulkoilumetsien hoidon, metsien monimuotoisuuden turvaamisen ja METSON kokeiluvaiheessa saatuja kokemuksia, siihen liittyneiden tutkimusten tuloksia ja kunnissa kehiteltyjä eri toimintamalleja ja menetelmäkuvauksia.

Opas soveltuu myös alan yleiseksi koulutusmateriaaliksi. Kunnille ja virkistysalueyhdistyksille tarjotaan koulutusta aineiston hyödyntämiseen virkistys- ja ulkoilumetsien käytön ja hoidon suunnittelussa ja hoitotöiden tekemisen ohjauksessa. Osa kaavailluista toimintamalleista edellyttää mitä todennäköisimmin erillisiä selvityksiä ja kokeiluhankkeita. Opasjulkaisusta tiedotetaan aktiivisesti.

Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio ja Metsäntutkimuslaitos vastaavat hankkeesta yhdessä kuntien ja sidosryhmien kanssa. Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio vastaa oppaan sisällön ajan tasalla pitämisestä ja siihen liittyvän koulutuksen järjestämisestä.

Vastuutaho: maa- ja metsätalousministeriö

Muut toimijat: Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Metsäntutkimuslaitos, kunnat, Suomen Kuntaliitto, ulkoilu- ja luontojärjestöt, opetushallitus, MTK

Rahoitustarve: maa- ja metsätalousministeriön momentti.30.90.21 (*metsäviestintä*) 0,1 miljoonaa euroa sekä muut ministeriöiden (opetus- ja ympäristöministeriö) momentit yhteensä 0,5 miljoonaa euroa vuosina 2008 - 2010 sekä oppaan ajan tasalla pitäminen ja koulutus.

3.1.4 Ulkoilijoiden turvallisuuden ja luonnon monimuotoisuuden yhteensovittaminen

Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä ja valtion retkeilyalueilla metsien luonnonolot, luonnontilaisuus ja hoidon tehokkuus vaihtelevat. Kuntien, virkistysalueyhdistysten ja valtion vastuu kyseisten alueiden turvallisuudesta käyttäjille on laajempi kuin jokamiehenoikeuteen perustuva talousmetsien virkistyskäyttö. Käyttäjille on tarvetta viestiä erilaisten metsäalueiden ja kulkureittien vaativuus- ja turvallisuustasoista vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi hiihto- tai laskettelureittejä luokitellaan. Alueilla liikkujia palvelevia keinoja mm. vaativuus- ja turvallisuustason luokitteluun on tarvetta kehittää myös ulkoilu-, virkistys- ja retkeilyalueiden metsissä. Vastaava esitys sisältyy jäljempänä (luku 3.2.2) valtion retkeilyalueita koskeviin toimenpide-ehdotuksiin. Tavoitteena on tuottaa yhdenmukaiset toimintaperiaatteet Metsähallituksen ja kuntien yhteisen kehittämistyön pohjalta.

Vastuutaho: ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö

Muut toimijat: ulkoilufoorumi

Rahoitustarve: ympäristöministeriön momentti 35.20.22 (*muut luonnonsuojelun menot*): yhteensä 100 000 euroa vuosina 2008 - 2010.

3.1.5 Kuntien luonnonhoidon suunnittelujärjestelmien kehittäminen

Ympäristöministeriö tukee kuntia luonnonhoidon suunnittelun kehittämisessä virkistys- ja ulkoilumetsissä vastaamaan nykyistä paremmin ulkoilun ja virkistykseen sekä metsien monikäytön ja monimuotoisuuden turvaamisen erityistarpeita. Kehittämiskohteena ovat esimerkiksi alueiden luontotiedon lisääminen ja sisällyttäminen suunnitelmiin, osallistava suunnittelu, monimuotoisuutta turvaavat metsätalouden toimenpiteet ja paikkatiedon soveltaminen metsäsuunnittelujärjestelmiin.

Vastuutaho: ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö

Muut toimijat: metsäkeskukset, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, kunnat, Metsäntutkimuslaitos, luonto- ja ulkoilujärjestöt, MTK

Rahoitustarve: ympäristöministeriön momentti 35.20.22 (*muut luonnonsuojelun menot*) yhteensä miljoona euroa vuosina 2008 - 2015.

3.1.6 Tiedon hyödyntäminen kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien käytön suunnittelussa

Metsien monimuotoisuuden turvaamista kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä edistää, jos luonnon monimuotoisuutta koskevat eri hallinnonalojen ja -tasojen tietojärjestelmät saatetaan yhteiskäyttöisiksi muokkaamalla tietoaineistot sellaiseen muotoon, että niiden käyttö kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien käytön ja hoidon suunnittelussa on joustavaa julkisen hallinnon rajoista ja -tasoista riippumatta. Kehitetään Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämästä LUMONET-palvelusta³ eri viranomaistahojen tuottamaa luontotietoa kokoava ja välittävä portaali ja opastetaan eri hallinnonaloja järjestelmän käytössä ottaen huomioon tietosuojakäytännöt.

Vastuutaho: ympäristöministeriö

Rahoitustarve: **Selviää** LUONNON PUOLESTA – IHMISEN HYVÄKSI Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön strategian ja toimintaohjelman 2006 - 2016 valmistuttua

3) *LUMONET on Suomen biologisen monimuotoisuuden tiedonvälitysjärjestelmä. Se on biologista monimuotoisuutta koskevan YK:n yleissopimuksen (biodiversiteettisopimus) edellyttämä tiedonkeruun ja tiedonvälityksen väline (www.ymparisto.fi > LUMONET.)*

3.1.7 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsät valtion talousarviossa

Työryhmä on sisällyttänyt edellä esitettyjen lukujen 3.1.1 - 3.1.6 toimenpide-ehdotusten toteuttamiseen liittyvät valtion talousarvion määrärahatarpeet nykyisiin ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalojen menomomentteihin. Valtioneuvoston 23.10.2002 tekemän Etelä-Suomen, Oulun läänin länsiosan ja Lapin läänin lounaisosan metsiä koskevan monimuotoisuusohjelman mukaan vuonna 2007 päätetään kyseisen alueen suojeluohjelman tarpeesta. Kaavailujen mukaan tähän liittyen laaditaan vuonna 2007 metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman kokonaisrahoitusohjelma. Työryhmän esittämät määrärahatarpeet tulee sisällyttää kyseiseen ohjelmaan.

Merkittävä osa ehdotuksista on tarkoitettu pysyväksi toiminnaksi tukemaan kuntien omia voimavaroja ja toimenpiteitä metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi virkistys- ja ulkoilumetsissä. Tämä edellyttää jatkoselvityksiä kansallista metsäohjelmaa tarkistettaessa. Vuosina 2008 - 2015 (kaavailtu kansallisen metsäohjelman tarkistusjakso) rahoitustarve on yhteensä noin 30 miljoonaa euroa.

Pysyväksi toiminnaksi muodostuvien, kuntien virkistys- ja ulkoilumetsiä koskevien toimenpiteiden rahoituksen hajauttaminen valtion talousarviossa useille eri momenteille ei ole hallinnollisesti tarkoituksen mukaista. Tämän vuoksi on tarpeen, että ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö kehittävät yhteistyössä kuntien ja kuntayhtymien kanssa valtion talousarvioon soveltuvan rahoitusmallin, jolla voidaan turvata kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien monimuotoisuuden turvaaminen ottaen kuitenkin huomioon alueiden ensisijainen käyttötarkoitus. Tässä yhteydessä tulee selvittää myös kyseisten metsien erityishoidosta aiheutuvien taloudellisten menetyksien korvausperiaatteet ja niiden sisällyttäminen lainsäädäntöön.

Vastuutaho: ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö sekä Suomen Kuntaliitto ja kunnat vuodesta 2008 alkaen

3.2 Valtion retkeilyalueita koskevat toimenpide-ehdotukset

Valtion retkeilyalueiden peruslähdekohtana on se, että niillä on ulkoilun kannalta huomattava yleinen merkitys. Työryhmä katsookin, että valtion retkeilyalueilla metsien ja metsäluonnon hoidossa monimuotoisuuden turvaamiseksi tehtävät toimenpiteet tulee tehdä siten, että ulkoiluun liittyvät tarpeet tulevat otetuiksi riittävästi huomioon. Työryhmän esitysten lähtökohtana on, että retkeilyalueiden perustarkoitusta vaarantamatta niitä voidaan hyödyntää luonnonsuojelualueiden tukialueina.

Työryhmä esittää valtion retkeilyalueilla virkistyskäytön, monimuotoisuuden turvaamisen ja metsätalouden yhteensovittamiseksi seuraavia toimenpiteitä, jotka toteutetaan retkeilyalueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien uusimisen yhteydessä vuosina 2008 – 2015.

3.2.1 Metsien monimuotoisuuden turvaamista koskevat ehdotukset

1. Metsähallitus toteuttaa METSO- alueella sijaitsevilla valtion retkeilyalueilla luontoinventointien täydentämisen METSO:n luonnonsuojelubiologisten kriteerien perusteella. Inventoinnin tarpeesta ja laajuudesta päätetään, mikäli retkeilyalueiden luontoarvoihin liittyvän arvioinnin jälkeen kyseinen kartoitus todetaan tarpeelliseksi. Lisäksi Ruunaan retkeilyalueella täydennetään Natura-luontotyyppe-

inventointi. Kehitetään arvokkaiden metsien välistä kytkeytyneisyyttä retkeilyalueiden sisällä. Selvitetään Evon mallin mukaisen suojelumetsän soveltuvuutta Ruunaalle ja Teijoon.

2. Metsähallitus laatii vuorovaikutteisesti retkeilyalueiden ennallistamis- ja luonnonhoitosuunnitelman, joka käsittää seuraavat osat:
 - ennallistamissuunnitelma, jossa kiinnitetään erityistä huomiota korpiin sekä soveltuvilta osin myös rämeiden, pienvesien sekä yksipuolisten talousmetsien ennallistamiseen. Ennallistamisen painotukset vaihtelevat retkeilyalueittain
 - ajantasaiset palojatkumosuunnitelmat, joissa määritellään retkeilyaluekohtaisesti luonnonhoidollisten kulotusten määrä ja kohdentuminen
 - suunnitelmat laji-inventointien täydentämisestä sekä löydettyjen uhanalaisesiintymien aktiivisesta hoitamisesta.
 - suunnitelmat lahoppuun ja lehtipuun lisäämiseksi. Tuulenskaatojen keruusta luovutaan poislukien isot myrskytuhoalueet yksityismaihin rajautuvilla alueilla sekä siellä, missä niistä on selkeää vaaraa virkistyskäytölle tai haittaa retkeilyrakenteille tai -reiteille.
 - suunnitelma, jonka mukaan uudentyypisiä, pienimuotoisia hakkuutapoja sovelletaan käytännössä. Tällaisia menetelmiä ovat pienaukkohakkuut, poimintahakkuut ja erirakenteistavat hakkuut.
 - lehtojen hoito-ohjelma Teijon retkeilyalueelle.

Vastuutaho: maa- ja metsätalousministeriö

Muut toimijat: Metsähallitus

Rahoitustarve: maa- ja metsätalousministeriön momentti 30.63.50 (*Metsähallituksen erät julkiset hallintotehtävät*) yhteensä 450 000 euroa vuosina 2008 – 2010.

3.2.2 Virkistyskäyttöä koskevat ehdotukset

3. Toiminnan avoimuutta ja tiedottamista lisätään edelleen osallistavassa suunnittelussa ja suunnitelmien toteutuksessa Metsähallituksen sisällä, sidosryhmien kanssa sekä alueen kävijöiden kanssa.
4. Retkeilyalueille laaditaan opastus- ja viestintäsuunnitelma alueiden esittelemiseksi kävijöille. Tavoitteena on tuoda esille retkeilyalueen historiasta, luonnosta ja maankäytöstä sekä tietoa eri metsiköissä tehdyistä ja tehtävistä toimenpiteistä.
5. Valtion retkeilyalueilla sekä kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä metsien luonnonolot, luonnontilaisuus ja hoidon tehokkuus vaihtelevat. Kuntien, valtion ja virkistysalueyhdistysten vastuu kyseisten alueiden turvallisuudesta käyttäjille on laajempi kuin jokamiehen oikeuteen perustuva talousmetsien virkistyskäyttö. Käyttäjille on tarvetta viestiä erilaisten metsäalueiden ja reittien vaativuus- ja turvallisuustasoista vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi luokitellaan hiihto- tai laskettelureittejä. Käyttäjiä palvelevia keinoja mm. vaativuus- ja turvallisuustason luokitteluun on tarvetta kehittää myös ulkoilu-, virkistys- ja retkeilyalueiden metsissä. Vastaava toimenpide-ehdotus sisältyy lukuun 3.1.4, joka koskee kuntia ja virkistysalueyhdistyksiä. Tavoitteena on tuottaa yhdenmukaiset toimintaperiaatteet Metsähallituksen ja kuntien yhteisen kehittämistyön pohjalta.

Vastuutaho: maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö

Muut toimijat: Metsähallitus, ulkoilufoorumi

Rahoitustarve: maa- ja metsätalousministeriön momentti 30.63.50 (*Metsähallituksen erät julkiset hallintotehtävät*) yhteensä 50 000 euroa

3.2.3 Metsätaloutta koskevat ehdotukset

6. Erityisesti vesistöjen rannoilla, kaukomaisemassa ja retkeilyreittien varrella korostetaan maisemanhoitoa ja parannetaan ulkoiluympäristöä ottaen huomioon luonnon monimuotoisuus

Vastuutaho: Metsähallitus

3.2.4 Valtion retkeilyalueet valtion talousarviossa

Työryhmä on sisällyttänyt edellä esitettyjen kohtien 3.2.1 ja 3.2.2 toimenpide-ehdotusten toteuttamiseen liittyvät valtion talousarvion määrärahatarpeet nykyisiin maa- ja metsätalousministeriön ympäristöministeriön ja hallinnonalojen menomomentteihin. Ne ovat luvussa 3.1.7 esitetyn tapaan osa vuonna 2007 laadittavan metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman kokonaisrahoitusta.

3.3 Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsiä, kansallisia kaupunkipuistoja ja valtion retkeilyalueita koskevia tutkimustarpeita

Työryhmä katsoo lähinnä Metsäntutkimuslaitoksen työryhmälle tekemään tutkimustarvekartoitukseen nojautuen, että kuntien omistamiin virkistys- ja ulkoilumetsiin sekä valtion virkistysalueisiin liittyy metsien virkistyskäytön, monimuotoisuuden turvaamistavoitteiden ja metsätalouden yhteensovittamiseen liittyvien asiakokonaisuuksien osalta vielä runsaasti tutkimustarpeita. Seuraavassa on esitetty aihekokonaisuuksittain kunnille ja Metsähallitukselle suunnatussa kyselyssä esille tulleita keskeisimpiä tutkimustarpeita.

A. Virkistys- ja ulkoilumetsien laatu ja määrä

Ekologian ja virkistyskäytön huomioon ottavassa maankäytön suunnittelussa tulee turvata riittävä ja monimuotoinen viheralueverkosto, joka kestää virkistyskäyttöä, vastaa käyttäjien tarpeita ja on riittävän lähellä asutuskeskuksia. Maankäytön suunnittelun kehittämiseksi tarvitaan taustatietoa metsien monimuotoisuuden, alueiden ekologisesta kestävyiden ja virkistyskäytön kokonaisuudesta

Tutkimusaiheita

- Kuntametsien monimuotoisuus: Arvokkaiden luontokohteiden ja lailla suojeltujen kuntametsien määrä, suojeluarvot ja sijainti suojelualueverkostossa. Monimuotoisuuden rakennepiirteet, uhanalaiset lajit ja luontotyypit ja luontoarvojen kartoitusmenetelmät kunnissa. METSON luonnonsuojelubiologisten kriteerien soveltuminen taajamametsiin. Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien luontoarvot ja merkitys suojelualueverkoston tukialueina. Pirstoutumisen ja virkistyskäytön vaikutukset taajamametsien monimuotoisuuteen.
- Virkistyskäyttäjien tarpeet ja arvostukset virkistys- ja ulkoilumetsien laadun, määrän ja sijainnin suhteen. Virkistyskäytön fyysiset ja henkiset hyvinvointivaikutukset ja merkitys suhteessa muihin maankäyttömuotoihin. Muiden harrastajien ja ruuhkaisuuden vaikutus elämyksiin.

B. Menetelmiä ja työvälineitä virkistys- ja ulkoilumetsien sekä retkeilyalueiden hoidon suunnitteluun

Sosiaalisten, ekologisten ja taloudellisten tavoitteiden yhteensovittaminen ja vuorovaikutteisten suunnittelumenetelmien käyttö edellyttää kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä sekä valtion retkeilyalueilla talousmetsien suunnittelusta poikkeavien menetelmien kehittämistä. Ulkoilu- ja virkistysmetsien suunnitteluun soveltuvaa tutkittua tietoa on vielä vähän eikä vakiintuneita käytäntöjä ole syntynyt. Aluksi tulee kartoittaa ja paikantaa metsäsuunnittelun käytännön ongelmat ja sen pohjalta täsmentää tutkimustarpeita.

Tutkimusaiheita

- Kuntien virkistys- ja ulkoilumetsiin soveltuvien suunnitteluprosessien ja -menetelmien kehittäminen.

- Vuorovaikutteisen suunnittelun menetelmien kehittäminen asiantuntijoiden, sidosryhmien ja asukkaiden väliseen yhteistyöhön. Menetelmiä suuren hiljaisen enemmistön huomioon ottamiseksi suunnittelussa. Oppimisprosessi vuorovaikutteisessa suunnittelussa: vaikuttaako ekologisen ym. tiedon lisääntyminen erilaisten näkemysten yhteensovittamiseen.
- Maankäytön suunnittelijoiden, viheralan asiantuntijoiden ja sidosryhmien välisen yhteistyömuotojen kehittäminen ja paikkatiedon kytkeminen suunnitteluprosesseihin.

C. Virkistys- ja ulkoilumetsien optimaaliset metsänhoidon menetelmät

Tutkimustietoa tarvitaan erityisesti virkistys- ja ulkoilumetsien hoitoon sopivien vaihtoehtoisten metsänkäsittelymenetelmien ja puunkorjuuteknologian kehittämiseksi. Uudistamismenetelmän valinta vaikuttaa ratkaisevasti metsän maisemakuvaan ja ekologisiin oloihin mutta tutkittua tietoa ei ole riittävästi.

Tutkimusaiheita

- Monimuotoisuuden, virkistyskäytön ja maisemanhoidon kannalta optimaaliset metsänhoidon ja puunkorjuun menetelmät. Erilaisten uudistamismenetelmien ekologiset, maisemalliset ja taloudelliset vaikutukset. Erytyshakkuut, kuten poiminta- ja pienaukkohakkuut, erirakenteistavat hakkuut. Taimikon, pienpuuston ja kasvatusmetsien hoito. Hoitamattomuuden vaikutukset ekologiin sekä maisema- ja virkistysarvoihin.
- Käyttäjien metsäsuunnitteluun ja hoitoon liittyvät mielipiteet ja tiedon vaikutus hoitotoimenpiteiden hyväksyttävyyteen. Vaihtoehtoiset tiedottamistavat ja niiden vaikutukset. Retkeilyalueilla eri menetelmillä toteutettujen luonto-opastusten tuloksellisuus ja vaikuttavuus.

D. Virkistys- ja ulkoilumetsien sekä retkeilyalueiden ekonomia

Virkistys- ja ulkoilumetsien retkeilyalueiden hoito on usein kalliimpaa ja puunmyyntitulot vastaavasti pienemmät kuin talousmetsissä. Erilaisten metsänkäsittelymenetelmien taloudellisia vaikutuksia ei kuitenkaan tunneta tarkkaan. Kyseiset metsät tuottavat myös ns. aineettomia arvoja, joiden taloudellista arvoa on vaikea mitata. Myös monimuotoisuuden turvaamisella on taloudellisia vaikutuksia, joista toistaiseksi on vielä vähän tietoa.

Tutkimusaiheita

- Virkistys- ja ulkoilumetsien taloudellinen merkitys ja kokonaisarvo mukaan lukien esim. virkistysrahan arvo, lähimetsien vaikutus asuntojen hintoihin, metsien merkitys matkailun kehittämisessä jne.
- Taloudelliset ja yhteiskunnalliset kannusteet kuntametsien monimuotoisuuden suojelussa. METSO-kokeiluista saatujen erilaisten kannustevaihtoehtojen soveltuvuus kuntametsiin.
- Kuntametsien monimuotoisuuden huomioon ottamisen yhteiskunnalliset hyödyt ja kustannukset sekä monimuotoisuuden edistämistä rajoittavat tekijät (esim. kuntatalous)

Vastuutaho: ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö

Muut toimijat: Metsäntutkimuslaitos, Suomen ympäristökeskus, yliopistot, Metsähallitus, kunnat

Rahoitustarve: ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö (tutkimus- ja kehittämishankkeiden rahoitus) Valtion retkeilyalueiden ja kuntien virkistys- ja ulkoilumetsien tutkimuksen kokonaisrahoitustarve kolme miljoonaa euroa vuosien 2008 - 2015 aikana

3.4 Seuranta

Työryhmän esittämien toimenpiteiden toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan osana METSO- ohjelman jatkon seurantaa. Tähän liittyen työryhmä katsoo, että Metsäntutkimuslaitos uudistaa kyselyn maamme kaikkiin kuntiin – Ahvenanmaan kuntia lukuun ottamatta – vuonna 2010.

Vastuutaho: ympäristöministeriö, maa- ja metsätalousministeriö

Muut toimijat: Metsäntutkimuslaitos, Metsätalouden kehittämiskeskus Tapio, Suomen Kuntaliitto

3.5 Yhteenveto

Metsäsektorin tulevaisuuskatsauksen (Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 11/2006) mukaan ympäristöministeriön hallinnonalalla tulee turvata METSO- ohjelman jatkon rahoitus. Tulevaisuuskatsaukseen sisältyvän valtion rahoitustarpeen mukaan ympäristöministeriön hallinnonalan vuotuinen määrärahatarve on nykyisten ohjelmien toteuttamisen jälkeen vuoteen 2015 saakka 50 milj. euroa. Katsauksen mukaan maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla monimuotoisuuden suojeluun tulisi varata vuosittain 15 milj. euroa vuoteen 2015 saakka.

Monimuotoisuuden turvaaminen edellyttää toimenpiteitä myös kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä sekä valtion retkeilyalueilla. Työryhmä katsookin, että

METSO- ohjelman jatkotoimenpiteiden rahoituksessa tulee ottaa huomioon työryhmän edellä tekemät toimenpide-esitykset ja niiden vaatimat määrärahatarpeet, noin 30 miljoonaa euroa tarkistettaessa kansallista metsäohjelmaa. Toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää vuosittain valtion talousarvioihin sisällytettävien määrärahojen lisäksi myös kuntien omaa rahoitusta.

LIITTEET

LIITE 1. KESKEISIN LAINSÄÄDÄNTÖ

Luonnonsuojelulaki 1096/1996

- 1 § Lain tavoite
- 3 § Euroopan yhteisön direktiivit
- 6 § Luonnonsuojelun hallinto
- 23 § Luonnonmuistomerkit
- 24 § Luonnonsuojelualan perustaminen
- 29 § Suojellut luontotyypit
- 30 § Kiellon voimaantulo

Metsälaki 1093/1996

- 1 § Lain tarkoitus
- 2 § Soveltamisala
- 5 § Puuston hakkuu
- 6 § Hakkuu erityiskohteissa
- 8 § Uuden puuston aikaansaaminen
- 10 § Monimuotoisuuden säilyttäminen ja erityisen tärkeät elinympäristöt

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999

- 1 § Lain yleinen tavoite
- 5 § Alueiden käytön suunnittelun tavoitteet
- 22 § Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet
- 28 § Maakuntakaavan sisältövaatimukset
- 33 § Rakentamisrajoitus
- 39 § Yleiskaavan sisältövaatimukset
- 54 § Asemakaavan sisältövaatimukset
- 68 § Kansallinen kaupunkipuisto
- 69 § Kansallisen kaupunkipuiston perustaminen
- 70 § Puistoa koskevat määräykset
- 71 § Puiston lakkauttaminen tai määräysten muuttaminen

Ulkoilulaki 606/1973

- Valtion retkeilyalueet 16 §

LIITE 2. METSO- OHJELMAN LUONNONSUOJELUBIOLOGISET KRITEERIT JA KOKEILUHANKKEET

1 Luonnonsuojelubiologiset kriteerit

Ympäristöministeriön asettama työryhmä laati ehdotuksen luonnonsuojelubiologisista kriteereistä Etelä-Suomen ja Pohjanmaan metsien monimuotoisuusohjelmalle 27.5.2003. METSON luonnonsuojelubiologiset kriteerit julkaistiin Suomen ympäristö -sarjassa (no. 634) ja niistä laadittiin "luonnonsuojelubiologiset valintaperusteet" -esite METSON esitesarjaan. Luonnonsuojelubiologisia kriteerejä on jatkossa tarkoitus täydentää ja kehittää mm. METSO-ohjelman kokeiluhankkeista saatujen kokemusten perusteella.

Luonnonsuojelubiologiset valintakriteerit on laadittu erityisesti METSON vapaaehtoiseen metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamiseen tähtääviä kokeiluhankkeita varten. Kriteerien käytön yleistavoitteena on löytää vapaaehtoisen metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisen piiriin lajistoltaan monimuotoisia sekä rakennepiirteiltään ja toiminnaltaan mahdollisimman edustavia kohteita. Kriteereillä tarkastellaan kohteen elinympäristön edustavuutta ja rakennepiirteitä, sijaintia, pinta-alaa ja palautumismahdollisuuksia.

Metsien monimuotoisuuden turvaamiselle ovat erityisen tärkeitä tietyt metsien rakennepiirteet ja harvinaiset tai harvinaistuvat elinympäristöt. Tällaisia erityisiä rakennepiirteitä ovat lahopuu, palanut ja hiiltynyt puuaines, jalot lehtipuut sekä järeä haapa. Harvinaisia tai harvinaistuneita elinympäristöjä ovat lehdot, kangasmetsien runsaslahopuustoiset sukkessiovaiheet, korvet, harjujen ja reunamuodostumien paahderinteet, tulvametsät ja metsäluhdat, puustoiset perinnebiotoopit sekä maankohoamisrannikon sukkessiometsät.

Luonnonsuojelubiologisia kriteerejä käytetään monimuotoisuusarvoiltaan edustavien metsäympäristöjen tunnistamiseen ja niiden luonnonsuojelubiologisen arvon määrittämiseen. Luonnonsuojelubiologiset kriteerit ovat elinympäristökohtaisia. Ne muodostuvat ensisijaisista rakennekriteereistä, pinta-ala- ja sijaintikriteereistä sekä täydentävistä kriteereistä.

Kriteerit on laadittu seuraaville elinympäristöille:

Runsaslahopuustoiset kangasmetsät

Kangasmetsissä biologisen monimuotoisuuden kannalta tärkeimpiä ovat runsaslahopuustoiset kohteet, joilla on olemassa lahopuun jatkumoa. Tällaiset kohteet voivat olla laajoja kankaita tai hyvinkin pienialaisia pienilmastoltaan yhtenäisiä ja topografian perusteella helposti rajattavia metsiköitä. Sijainti lajistoltaan merkittävän luonnonsuojelualan läheisyydessä antaa aina lisäarvoa kohteelle, koska tällöin vaateliaan lajiston esiintymisen mahdollisuudet kohteella kasvavat. Runsaslahopuustoisten kangasmetsien kriteerit saattavat täytyä myös ojitetuista korvista kehittyneillä ojikoilla, muuttumilla ja turvekankailla sekä metsätuhon (kuten tulvimisen tai tuulituhon) vaurioittamissa metsissä.

Korvet

Monimuotoisuuden kannalta merkittävimpiä korpia ovat vesitaloudeltaan luonnontilaiset tai sellaisiksi helposti palautettavat kohteet, joiden puusto on luontaisesti uudistuneena eri-ikäisrakenteista. Vanhat ylispuut voivat näistä korvista puuttua. Myös lahopuiden (pystyyn kuolleet puut ja maapuut) runsas esiintyminen (verrattuna alueen tavanomaisiin talousmetsiin) on merkittävä biologinen arvo. Ravinteiset korvet ovat yleensä monimuotoisempia kuin karut korvet.

Metsäluhdat ja tulvametsät

Tulvametsissä ja metsäluhdissa monimuotoisuuden turvaamisen kannalta merkittäviä kohteita ovat tulvarytmiltään luonnontilaiset rantametsät, joiden puustossa on usein lahopuustoisuutta (sekä pysty- että maapuita) ja vanhoja lehtipuita tai kuusia. Metsäluhdat ja tulvametsät ovat usein pienialaisia.

Maankohoamisrannikon sukkessiometsät

Maankohoamisrannikon metsistä luonnonsuojelubiologisesti merkittävimmät kohteet sijaitsevat mannerrannikolla. Kohteet ovat tavallisesti rantaa vastaan kohtisuorassa olevia maakaistaleita. Eheidien sukkessiosarjojen lisäksi sukkessiosarjan osat ovat monimuotoisuuden kannalta merkittäviä kohteita, etenkin

jos ne sijaitsevat samaa luontotyyppiä sisältävien suojelualueiden tuntumassa tai muiden lajistollisesti arvokkaiden alueiden lähistöllä.

Lehdot

Luonnonsuojelubiologisesti arvokkaat lehtokohteet ovat ravinteikkaita. Niiden ruoho- ja heinälajisto sekä lehtopensassto ovat monimuotoiset. Etenkin jalopuiden, mutta myös muiden kookkaiden lahovikaisten lehtipuiden esiintyminen on merkittävää kohteen monimuotoisuudelle.

Harjujen ja reunamuodostumien paahdeympäristöt

Harjujen luonnonsuojelubiologisesti arvokkaat kohteet ovat valoisia elinympäristöjä, joilla on pitkä avoimen metsäkasvillisuuden jatkumo, mistä syystä vaateliasta paahdeympäristöjen lajistoa esiintyy näissä kohteissa. Lajistollinen monimuotoisuus on suurinta ravinteisissa harjumetsissä ja laajojen korkeiden rinteiden yhteydessä.

Puustoiset perinnebiotoopit

Laidunjakumolla on hyvin suuri merkitys perinnebiotooppien lajiston monimuotoisuudelle. Muita monimuotoisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat etenkin vanhaan lehtipuustoon liittyvät lajistoarvot.

Lähde: Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman luonnonsuojelubiologiset kriteerit. 2003. Suomen ympäristö 634. Ympäristöministeriö.

Syrjänen, K. et al 2006. METSON seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti. Luonnos 3.11.2006. Moniste. 319 s. + liitteet.

2 METSON kokeiluhankkeet

A Tarjouskilpailu

Tarjouskilpailu on uusi vapaaehtoinen suojelukeino, jota on kokeiltu METSO- ohjelmassa vuosina 2003 - 2007. Tarjouskilpailussa ympäristöviranomaiset pyytävät maanomistajilta tarjouksia suojeltavista kohteista ja hintoja, joilla he ovat halukkaita tarjoamaan kohteitaan suojeluun. Kohteiden tarjoaminen perustuu maanomistajien vapaaehtoisuuteen. Tarjouskilpailun avulla pyritään saamaan luonnonsuojelubiologisen kriteeristön mukaisia alueita pysyväisluonteisempaan suojeluun. Valtio voi hankkia alueet omistukseensa tai niistä voidaan muodostaa yksityisiä luonnonsuojelualueita joko pysyvästi tai pitkäköksi aikaa.

Suojelun toteuttamistapa valitaan kohteen luontoarvojen, maanomistajan ehdotuksen ja mahdollisesti lähistöllä sijaitsevien suojelualueiden perusteella. Maksettavasta korvauksesta ja aluetta koskevista suojelumääräyksistä sovitaan maanomistajan ja ympäristökeskuksen kesken.

Tarjouskilpailuun ovat voineet osallistua yksityiset maanomistajat, jotka haluavat tarjota metsäalueita pitkäaikaiseen suojeluun.

B Luonnonarvokauppa

Luonnonarvokauppa on uusi vapaaehtoinen suojelukeino, jota on kokeiltu METSO- ohjelmassa vuosina 2003 - 2007. Luonnonarvokaupassa metsänomistaja ylläpitää tai lisää hoitotoimenpitein luonnonarvoja metsässään ja saa siitä korvauksen valtiolta. Luonnonarvokaupassa voidaan muun muassa rajata alueita, joilla edellytetään harvinaisen lajin esiintymän hoitamista tai tiettyjen monimuotoisuuselementtien, esimerkiksi lahopuiden säilyttämistä. Luonnonarvokaupalla voidaan edistää myös metsien tiettyjen rakennepiirteiden tai elinympäristöjen säilymistä tai kehittymistä.

Metsänomistaja tekee tarjouksen tai hintapyynnön metsäkeskukselle, joka arvioi tarjottavan kohteen sekä neuvottelee sopimuksesta ja palkkion suuruudesta metsänomistajan kanssa. Sopimus on määräaikainen ja tehdään yleensä 10 vuodeksi. Kun sopimuskausi päättyy, alueen käyttö jatkuu metsänomistajan haluamalla tavalla. Palkkio määräytyy kohteen puuston ja luonnonarvojen mukaan. Sitä ei makseta kohteille, joiden

ominaispiirteiden säilyttämistä metsä- tai luonnonsuojelulaissa edellytetään eikä kohteille, jotka saavat muuta valtion tukea.

C Yhteistoimintaverkosto

Metsäluonnon monimuotoisuuden yhteistoimintaverkosto kokeiluhankkeessa pyrittiin muodostamaan yli kiinteistörajojen ja eri omistajaryhmien kesken ulottuvan yhteistyön avulla luontokohteiden paikallisia kokonaisuuksia metsien monimuotoisuuden edistämiseksi. Yhteistoimintaverkosta kokeilemaan valittiin tarjouskilpailun perusteella neljä hanketta eri puolilta Suomea: Hämeen METSO, Keski-Karjalan Lehtoverkosto, Lohjan seudun MetsäVasu ja Merestä metsäksi –verkostohankkeet.

Yhteistoimintaverkoston toteuttamisessa avainasemassa olivat paikallistason aktiiviset metsänomistajat, metsäalan ammattilaiset, kansalaisjärjestöt ja kaikki metsien monimuotoisuuden suojelusta kiinnostuneet. Hankkeen toteuttaminen perustui maanomistajien vapaaehtoisuuteen ja kiinnostukseen. Kokeiluhanke muistutti luonnonarvokauppaa ja tarjouskilpailua, mutta oli laajempi maantieteellisesti ja sisällöltään.

Yhteistoiminta koski esimerkiksi eri omistajaryhmien talousmetsiä, kunnan tai seurakunnan virkistysaluetta, valtion retkeilyaluetta, kansallispuistoa, jne. Yhteistoimintaverkoston tarkoitus oli edistää luonnon monimuotoisuutta erityisesti silloin, kun elinympäristöjen ja lajien säilyttäminen edellyttää toimenpiteitä laajahkoilla alueilla, joiden sisällä toimenpiteet vaihtelevat ekologisten tarpeiden mukaan. Yhteistoimintaverkoston tuli edistää sosiaalista ja taloudellista kestävyyttä kuten maaseutuyrittäjyyttä, työllisyyttä ja luontomatkausta, mikäli pilottihankkeissa esitetään tällaiseen liittyviä toimenpiteitä.

D Luonnonhoitoalueet

Luonnonhoitoalue on uusi vapaaehtoinen metsien suojelumuoto, josta ympäristöministeriö ja maa- ja metsätalousministeriö ovat laatineet selvityksen vuonna 2003. Luonnonhoitoalueet ovat alueita, joilla luonnonsuojelu, metsänhoito ja -käyttö sekä alueen muu taloudellinen käyttö sovitetaan yhteen. Luonnonhoitoalueella voidaan luonnonsuojelullisesti arvokkaaseen kohteeseen (luonnonsuojelulain 29 §:n tai metsälain 10 §:n tarkoittama kohde) välittömästi rajoittuvissa metsiköissä tehdä metsätaloudellisia toimenpiteitä nykyistä laajemmin. Toimenpiteet eivät kuitenkaan saa vaarantaa kohteen ominaispiirteiden säilymistä.

Alue voidaan perustaa vain maanomistajan hakemuksesta. Perustamisesta sopivat maanomistaja ja alueellinen ympäristökeskus. Kun sopimus päättyy, alueen käyttö jatkuu maanomistajan haluamalla tavalla.

Alueelle laaditaan luonnonhoitosuunnitelma, jossa määritellään erityisten luonnonhoitotoimenpiteiden lisäksi normaalit metsänhoito- ja hakkuuehdotukset. Suunnitelma laaditaan metsänomistajan, ympäristökeskuksen ja metsäkeskuksen yhteistyönä. Suunnitelmaan sisältyy myös arvio käytön rajoituksista johtuvista taloudellisista menetyksistä ja luontoarvojen säilyttämiseksi tarvittavien töiden kustannuksista. Niistä maksetaan maanomistajalle täysi korvaus.

LIITE 3. MENEILLÄÄN OLEVIA KUNTIEN VIRKISTYS- JA ULKOILUMETSÄÄ, KANSALLISIA KAUPUNKIPUISTOJA JA VALTION RETKEILYALUEITA KOSKEVIA TUTKIMUKSIA

TUTKIMUSPROJEKTIN NIMI	TOTEUTTAJAT	RAHOITTAJA
Kuntametsien suunnittelun tiekartta	Metsäntutkimuslaitos	ympäristöministeriö
Kirjallisuustutkimus	Metsäntutkimuslaitos	ympäristöministeriö
Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kysyntä	Metsäntutkimuslaitos	ympäristöministeriö
Greendecision - luontoalueita koskevan ekologisen ja kokemuksellisen tiedon hyödyntäminen kaupunkisuunnittelussa	Helsingin yliopisto, Helsingin kaupunki ja Metsäntutkimuslaitos	Suomen akatemia
Kaupunkien viheralueet ja ihmisten hyvinvointi	Tampereen yliopisto, Metsäntutkimuslaitos	Suomen Akatemia
Kaupunkiviheralueiden sosiaaliset arvot ja merkitykset asukkaille	Metsäntutkimuslaitos, Helsingin yliopisto	Nesslingin säätiö
Ympäristöasenteisiin vaikuttavat tekijät ja niiden pitkäaikaismuutokset nuorilla	Jyväskylän yliopisto	Nesslingin säätiö
Kaupunkiympäristön ja -luonnon kokeminen ja niihin liittyneet odotukset. Äänimaisema ja viheralueet Helsingissä 1900-luvun kuluessa	Helsingin yliopisto	Nesslingin säätiö
Kaupunkiluonnon arvot ja suojelu	Turun yliopisto	Nesslingin säätiö
Arvokkaat elinympäristöt ja rakennepiirteet – sovelluksena kuntametsät	Metsäntutkimuslaitos	ympäristöministeriö
Lahopuun merkitys monimuotoisuudelle taajamametsissä ja puistoissa	Helsingin yliopisto	
Sammalten monimuotoisuus kaupunkiekosysteemeissä	Helsingin yliopisto	Nesslingin säätiö
Pirstoutumisen ja kulutuksen vaikutukset kaupunkimetsien kasvillisuuteen ja maaperän mikrobisyhteisöiden rakenteeseen ja aktiivisuuteen	Metsäntutkimuslaitos, Helsingin yliopisto	Nesslingin säätiö
Kestävä luontomatkailu	Metsäntutkimuslaitos	Nesslingin säätiö
Kaupunkiympäristön mikrometeorologia ja ilmanlaatu	Helsingin yliopisto	Nesslingin säätiö
Metsäluonnon monimuotoisuuden, maisemanhoidon ja virkistyskäytön yhteen sovittaminen Porin kansalliseen kaupunkipuistoon kuuluvassa Porin metsässä.	Porin kaupunki	ympäristöministeriö
Heinolan kansallisen kaupunkipuiston maisematilojen muutoksen analysointi ja vastaisten hoitoperiaatteiden kehittäminen.	Heinolan kaupunki, TKK Otaniemi	ympäristöministeriö
Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaaminen	Helsingin ympäristökeskus	ympäristöministeriö

Yllä lueteltujen tutkimusten lisäksi METSO- ohjelmaan liittyneeseen Monimuotoisuuden tutkimusohjelmaan (MOSSE) sisältyy runsaasti tutkimuksia, joiden tuloksia voidaan hyödyntää kuntien virkistys- ja ulkoilumetsissä, kansallisissa kaupunkipuistoissa ja valtion retkeilyalueilla.

LIITE 4. VIHERALUEIDEN HOITOLUOKITUS

A RAKENNETUT VIHERALUEET	A1 Edustusviheralueet A2 Käyttöviheralueet A3 Käyttö- ja suojaviheralueet
B AVOIMET VIHERALUEET	B1 Maisemapelto B2 Käyttöniitty B3 Maisemaniitty ja laidunalue B4 Avoin alue ja näkymä B5 Arvoniitty
C TAAJAMAMETSÄT	C1 Lähimetsä C2 Ulkoilu- ja virkistysmetsä C3 Suojametsä C4 Talousmetsä C5 Arvometsä
E ERITYISALUE	
S SUOJELUALUE	
R MAANKÄYTÖN MUUTOSALUE	
0 HOIDON ULKOPUOLELLA OLEVA ALUE	

C TAAJAMAMETSIIEN KESKEISIÄ OMINAISUUKSIA

Hoitoluokka	C1 LÄHIMETSÄ	C2 ULKOILU- JA VIRKISTYSMET SÄ	C3 SUOJAMETSÄ	C4 TALOUSMETSÄ	C5 ARVOMETSÄ
Luokan ominaispiirteitä	Hoidettu puusto ja kasvillisuus. Taajamassa lähellä asutusta. Saavutettavuus 0-2 km. Maapohjan kuluminen paikoin voimakasta. Alueella kävelyreitit ja –polkuja sekä erilaisia puisto- ja virkistyspalvelurakenteita.	Hoidettu puusto ja luonnonmukainen kasvillisuus. Taajamassa, sen reuna-alueella ja ulkopuolella. Saavutettavuus 1-100 km. Alueella ulkoilureittejä, polkuja, palvelurakenteita ja tulentekopaikkoja.	Häiriötä aiheuttavan toiminnan läheisyydessä tai asuinkortteleiden välissä. Kasvillisuus monikerroksista ja siihen vaikuttaa kova ympäristöstressi (ympäristösaasteet).	Maa- ja metsätalousaluetta taajamassa tai sen ulkopuolella.	Kohteen erityinen sijainti, puusto, luonnontila, merkitys tai muu arvo yhdyskuntarakenteessa.
Ensisijainen käyttö	Oleskelu, leikki, kauttakulku, ulkoilu, liikunta ja sosiaalinen viihtyisyys.	Ulkoilu, retkeily, liikunta, marjastus, sienestys, kalastus, metsästys ja virkistäytyminen.	Suojavaikutus sekä terveys- ja turvallisuusnäkökohdat.	Metsätalous ja metsäluonnon monikäyttö.	Kohteen käyttöaste ja –muoto vaihtelevat.
Hoidon tavoite	Hoidettu ja maisemaltaan edustava metsäkasvillisuus, paikoin puistomaisuus, turvallisuus, puuston elinvoimaisuus ja uudistuminen. Hyväkuntoiset palveluvarusteet.	Hoidettu ja monimuotoinen metsä. Viihtyvyys, turvallisuus ja maisematavoitteet ulkoilu- ja retkeilyreitien varsilla. Puuston elinvoimaisuus ja uudistuminen. Metsätalous ja monikäyttö.	Suojavaikutukset, reunavyöhykkeiden maisemanhoito, kasvillisuuden monikerroksellisuus. Elinvoimaisuus ja puuston jatkuva uudistuminen.	Taloudellisesti, ekologisesti ja sosiaalisesti kestävä talousmetsän hoito huomioiden luonnon monimuotoisuus ja monikäyttö.	Säilyttää ja korostaa kohteen erityisarvoja, esimerkiksi luonnon monimuotoisuutta, perinnemaisemaa tms.
Luonnon monimuotoisuus	Pieniä monimuotoisuuskohteita voi esiintyä, mikä huomioidaan käytön ja tavoitteiden näkökulmasta. Lahopuuta jätetään vain kun se ei ole turvallisuusriski.	Luonnon monimuotoisuuskohteita esiintyy, mikä huomioidaan säädösten ja muiden tavoitteiden näkökulmasta. Lahopuuta jätetään ensisijassa monimuotoisuuskohteisiin huomioiden virkistyskäytön turvallisuus.	Metsässä voi esiintyä pienialaisia luonnon monimuotoisuuskohteita. Lahopuuta jätetään harkiten suojavaikutustavoite huomioiden.	Monimuotoisuuskohteet huomioidaan lainsäädännön, sertifiointin ja Tapion hyvän metsänhoidon suositusten sekä alueen monikäytön mukaisesti.	Metsäluonnon erityiskohteet (-kuviot) rajataan tähän hoitoluokkaan. Kohteen arvoja voidaan parantaa myös ennallistamistoimenpitein.

Kohteen kehittämistavoite	Luontaisen kaltainen, hoidettu kasvillisuus. Pienialaisia tiheikköjä voi esiintyä. Puistoalueet lähivirkistysmetsiä väljempinä. Pitkä puuston elinkaari, jossa elinvoimaisuus on uudistamisen kriteeri.	Hoidettu luonnontilainen metsä, jossa on rajoitetusti tiheikköjä ja hakkuualoja. Puuston kasvu ja elinvoimaisuus on ensisijainen uudistamisen kriteeri. Pidentetty puuston elinkaari tavallinen.	Suojaava, monikerroksinen, eristävä, tiheikköjä esiintyy. Puuston suojavaikutus ja elinvoimaisuus on ensisijainen uudistamisen kriteeri.	Kestävän metsätalouden, hyvän puuntuoton sekä sosiaalisten ja ekologisten tavoitteiden mukaisesti.	Kohteen erityistavoitteiden ja yleensä erillissuunnitelman mukainen.
Hoidon tehokkuus	Hoitotyöt 3-5-10 v välein pääosin metsurityönä. Puistomaisissa osissa tarvittaessa vuosittainen hoito. Hoidon toteutus kuviotasolla, erikoistilanteissa tarkemmin. Hakkuu- ja hoitotähteet kerätään, tai käytetään suojana kulumista vastaan.	Hoitotyöt vaihdellen 5-10-20 v välein kuviotasolla suunnitelman mukaisesti. Menetelmänä koneellinen korjuu/metsurityö. Hakkuu- ja hoitotähteitä kerätään poluilta ja laajemmalla alueella.	Hoitotyöt vaihdellen 5-20 v välein pääosin metsurityönä. Hoidon toteutus kuviotasolla, erikoistilanteissa tarkemmin. Hakkuu- ja hoitotähteet voidaan osittain kerätä.	Hoitotyöt yleensä 10-20 v välein metsäsuunnitelman mukaisesti. Toteutus kuviotasolla koneellisesti tai metsurityönä. Metsänkäsittely lainsäädännön, metsäsertifioinnin ja Tapion hyvän metsänhoidon suositusten mukaisesti.	Hoidon ajoitus, intensiteetti ja menetelmät riippuvat kohteen erityisistä arvoista ja ominaisuuksista.

Lähde: Viherympäristöliitto ry:n julkaisu Viheralueiden hoitoluokitus 2007

LIITE 5. ERIÄVÄ MIELIPIIDE

Käsitykseni mukaan muistio ei vastaa työryhmän toimeksiannon sisältöä.

Muistiossa ei ole pystytty asianmukaisesti käsittelemään kuntien erityistä vastuuta monimuotoisuudesta sekä kuntien mahdollisuuksia edistää metsäluonnon suojelua. Työryhmätyön aikana on jopa toistuvasti esitetty mielipiteitä, joiden mukaan tällaista erityisvastuuta ei ole. Muistioon on myös kirjattu työryhmän esitysten vaikuttavuutta vakavasti heikentävä ajatus, jonka mukaan kuntia koskevat toimenpide-ehdotukset perustuvat lähtökohtaisesti vapaaehtoisuuteen.

Nykyisen perustuslakimme (20 §) mukaan ”*Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöönsä koskevaan päätöksentekoon*”. Kuntalain 1 § puolestaan kehottaa suoraan kuntia edistämään asukkaidensa hyvinvointia ja kestäväää kehitystä alueellaan. Kestäväää kehitykseen kuuluu myös monimuotoisuuden suojelu. Luonnonsuojelulain 6 § mukaan ”*Kunnan tulee edistää luonnon- ja maisemansuojelua alueellaan*”. Suomen luonnonsuojeluliitto korostaa lisäksi Suomen biodiversiteettiohjelmassa omaksutun toimijoiden sektorivastuun tärkeyttä.

Luonnonsuojeluliiton näkemyksen mukaan kunnilla on jo edellä mainittujen säädösten perusteella erityisvastuu metsäluonnon suojelusta. Tämä vastuu ja kuntien rooli tulee nähdäksemme korostumaan tehtäessä lähivuosina päätöksiä Etelä-Suomen metsäluonnon lisäsuojelusta. Tämä koskee niin nyt käsiteltävänä olleita virkistys- ja ulkoilumetsiä kuin kuntien muitakin metsiä.

Suomen luonnonsuojeluliitto pitää erityisenä puutteena sitä, että työryhmän toimenpide-esityksissä ei esitetä kaavoituksen kehittämiseen liittyviä toimenpide-esityksiä. Työryhmän muistiossa ei ole myöskään nykytodellisuutta vastaavalla tavalla kuvattu niitä vuorovaikutukseen ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksiin liittyviä vakavia puutteita, joita kuntien virkistysmetsien suunnittelukäytännöissä valitettavan usein esiintyy. Pelkästään olemassa oleva lainsäädäntö (mm. kuntalain 1 §, 27 § ja 29 §) edellyttäisivät merkittävää parannusta nykykäytäntöihin.

Keijo Savola
Suomen luonnonsuojeluliitto ry.